

KÖNYV ÉS KÖNYVTÁR A MAGYAR TÁRSADALOM ÉLETÉBEN

/1945-től napjainkig/*

Válogatta, szerkesztette

KOVÁCS MÁTÉ

A gyűjtésben és a jegyzetek összeállításában közreműködött

Dér Mária, Fodor Zoltán, Voit Krisztina

Kézirat

Közreadja a

KOVÁCS MÁTÉ ALAPÍTVÁNY

Budapest

KMA

2015

---

* A kézirat keletkezésének idején a 'napjainkban' megjelölés az 1968-1970-es időszakot jelentette. A kéziratkötetben a legutolsó dátum 1968.

ISBN 978-963-12-1999-9

Előszó

A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 3. kötetének digitális közreadásához

Aligha túlzás, hogy már régen itt az ideje az 1945 utáni, immár negyedszázada lezárt történelmi korszak könyvtártörténeti feldolgozásának, a tanulságok levonásának. Kovács Máté ezt a feladatot meglehetősen korán, 1960-ban elkezdte¹, de 1972-ben történt hirtelen halála miatt természetesen csak a korszak elejével foglalkozhatott. Ráadásul 1960-on is túl juthatott volna, ha az általa vezetett tanszéki munkaközösség nagy vállalkozása, A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében című, alapos bevezető tanulmányokkal, szemelvényekkel és bibliográfiával ellátott antológia nem marad befejezetlen.² Mint utóbb a keletkezéstörténeti kutatások során kiderült, a professzor mindvégig időben (az akkori) napjainkig el akart jutni, amit a kandidátusi disszertációjában 1967-ig el is végzett – sőt mi több, a záró 3. kötet is készen volt, s akár már 1969-ben az is megjelenhetett volna.³

2006-ban, Kovács Máté századik születésnapjára készülve Kovács Ilona javaslatára került sor a mű keletkezéstörténetének, fogadtatásának felmérésére. Ebből kitűnt, hogy Kovács Máté és csapata már kevéssel a tanszékre kerülése után, 1957-ben hozzáfogott a történeti feltáró munkához, és azt tervezte, hogy egy kötetben közreadja gyűjtésének eredményét.⁴ 1963-ra biztossá vált, annyi anyag gyűlt össze, hogy a mintegy évezrednyi idő nem tekinthető át egyetlen kötetben, s akkor még úgy látszott, hogy az 1849-től kezdődő teljes időszakot majd a második kötet tartalmazza. Az 1960-as

---

¹ Kovács Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti szakaszában. = Magyar Könyvszemle, 1960. 3. 229-254. p. és 4. sz. 361-381. p., 1961. 1. sz. 1-43. p. és klny. Bp. Országos Könyvtárügyi Tanács, 1961. 95 p.

² A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig. Összeáll. Kovács Máté. Bp. Gondolat, 1963. 758 p., ill. A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. 1849-től 1945-ig. Összeáll. Kovács Máté. Bp. Gondolat, 1970. 722 p.

³ Ehhez bővebben lásd Tóth Gyula: Adalékok A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében című kötetek keletkezéséhez, Kovács Máté történeti és elméleti munkásságához. = A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet a száz esztendeje született Kovács Máté tiszteletére. Szerk. Hangodi Ágnes. Debrecen, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, 2007. 160-183. p. Rövidebb és részben más változata Tóth Gyula: Tartozásunk Kovács Máténak (és magunknak) = Könyvtári Figyelő, 2008. 1. sz. 55-63. p.

⁴ 1957. december 19-én kötöttek először szerződést a Gondolat Kiadóval 15 éves gyűjteményes kiadványra A könyv- és könyvtár a magyar művelődés szolgálatában címmel, 1959. szeptemberi határidővel. Lásd a 2007-ben megjelent Emlékkötetben közölt tanulmányom 163. lapját. Megjegyzendő, hogy ezt követően részletesen bemutattam, hogy a következő években több impozáns monográfia tervei is megszülettek Kovács Máté és a tanszék részéről. Ez arra utal, hogy Kovács Máté a bevezető tanulmányokkal, szemelvényekkel és bibliográfiával, röviden az antológiával a legsürgősebb kiadvány elkészítésére vállalkozott, azt nem végcélnak, hanem átmeneti megoldásnak tekintette. Mindez semmit nem von le a nagyszabású vállalkozás értékéből.

évek végére azonban az is nyilvánvalóvá vált, hogy a bőséges anyag megint csak nem adható közre egyetlen kötetben, az 1945 utáni időszak bevezető tanulmánya, bőséges szemelvényanyaga és bibliográfiai gyűjtése szintén megtölt egy (immár) harmadik kötetet. Kovács Máté nemcsak az első kötetnél kényszerült másodikra, majd harmadikra: az utóbbi kettőnél a bőség zavarával küzdött.⁵ Minthogy eleve úgy tervezték, hogy a második kötet a háború utáni korszakot is magában foglalja, nem okozott (volna) gondot a 2. kötetrel egyidejűleg kiadni a 3. kötetet is. Keletkezéstörténeti tanulmányom – itt nem részletezhető – bőséges adalékokkal szolgál, többek között ahhoz, hogy kijelenthessük: a szerkesztő számára már 1967 közepére világossá vált, a második kötetbe sem fér(het) bele az 1945 utáni korszak. Azzal külön kötet megtölthető. Kovács Máté politikus ötlettel még azt is javasolta a közreadás előmozdítására, hogy a 3. kötet a 25 éves jubileumi kiadványok része lehet/ne – már 1969 végére.⁶ Az ma már valószínűleg kideríthetetlen, legalábbis a kutatás e tekintetben eddig nem hozott egyértelmű eredményt, legfeljebb találgatásokra jutott, miért nem jelent meg a kötet, miért maradt torzón a nagyszabású vállalkozás. Azt a megtalált levelezés bizonyítja, hogy a kézirat lényegében készen volt, de sem az első két kötet közreadója, a Gondolat Kiadó (pedig már rész-szerződést is kötött!) nem vállalta (egy forrás szerint azért, mert ez a korszak már nem illett Nemzeti Könyvtár sorozatának időszakába!?), sem a másodsorra megkeresett Népművelési Propaganda Iroda nem vállalkozott a kiadásra. A legújabbban előkerült iratok között található Kovács Máténak 1969. június 18-i Feljegyzése..., ami szerint a kötet kész: a bevezető tanulmány, a dokumentum-szemelvények és a bibliográfia együtt van, ill. a még 3-4 hónapot igénylő szerkesztési munkálatok alatt véglegesíthető lesz és a képanyag is összegyűjthető. Az anyagot – jóllehet ennek kétszerese gyűlt össze – ekkor 50 szerzői ívre becsülte. Ugyanebben az időben a Gondolat részéről Havas Ernő aláírásával igazolta, hogy a fejezet-bevezetőket cca. 8 ív terjedelemben kiadásra elfogadták – tehát az is feltehetően készen volt.

Még egy adalék a keletkezéstörténethez. Kovács Máté 1969-ben bátran leírhatta és 1970-ben nyomtatásban is közölte, hogy az antológia „2. kötete sajtó alatt van, a 3. kötet kézírata is elkészült, s remélhetően hamarosan megjelenik.”⁷

⁵ 1968. január 25-én kelt, a kiadóhoz címzett levelében azt írta, hogy ki kellett hagynia „az 1849-től 1945-ig terjedő [akkor még! TGY] fejezetből mintegy 100-120 lapnyi olyan szemelvényt, ami témája és színvonal alapján feltétlenül közlést érdemelne [...] De még nehezebb a helyzet az 1945 utáni szemelvényanyag tekintetében. Itt több, mint 300 lapnyi igen jó szemelvény maradt ki.” - idéztem a Könyvtári Figyelő 2008. 1. sz. 58. lapján.

⁶ A 2-3. kötet kiadásával kapcsolatos, a kötetek kész voltát bizonyító forrásokat lásd két hivatkozott írásomban. A dátumra vonatkozó részeket az Emlékkötet 172. lapján.

⁷ Kovács Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és főbb kérdései. = Könyvtártudományi Tanulmányok 1969. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1970. 100. p.

Kovács Máté emlékének ápolására a több mint másfél évtizede létrejött Kovács Máté Alapítvány kuratóriuma azt vallja, a 3. kötet is elkészült – csak hogy 2013 végéig semmilyen nyomára nem akadt a kéziratnak. Az OSZK-beli hagyatékban (210-es Fond a Kézirattárban) nem volt megtalálható, 2006-ban Sebestyén György tanszékvezető nem lelte sem a tanszéki irattárban, sem az egyetemi levéltárban.⁸ Hiába fordultam a Gondolat Kiadó utódához (nem is válaszoltak), de nem tudtunk meg érdemre a még életben volt tanszéki oktatóktól sem.

2013 őszén Kovács Ilona rátalált a több dossziét kitevő, majdnem kész anyagra,⁹ majd ennek alapos áttekintése nyomán az Alapítvány kuratóriuma úgy döntött, hogy a hitelesen megmaradt részeket közreadja, és a kutatás számára hozzáférhetővé teszi digitalizált változatban. Teszi ezt a további kutatások előmozdítására akkor is, ha jelentős részek nem állnak (még?!) rendelkezésre. A Kovács Máté által tervezett vagy meg is írt bevezető tanulmányok egyelőre csak töredékei kerültek elő, ezért úgy döntöttünk, hogy ezt helyettesítendő egyrészt hivatkozunk az 1960-61-ben nyomtatásban megjelent tanulmányra, másrészt az ezt jócskán továbbfejlesztő és 1968 őszén megvédett kandidátusi disszertációját (esetleg csak vonatkozó részeit) tesszük hozzáférhetővé: Kovács Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmusba való átmenet időszakában. Bp. 1967. gépirat 467 lev. .

A mű szokásos bibliográfiája sem található a megkerült anyagok között. Minthogy ennek (egyik) szerkesztője Fülöp Géza volt annak idején, és tudjuk, hogy ő az, aki az 1990-es évek elején pályázat segítségével kísérletet tett a bibliográfiai anyaggyűjtés folytatására, azt reméljük, hogy hagyatéka sorsának rendeződése után az Akadémiai Könyvtár kéziratárában hozzáférhetővé válik (ha előkerül!).

Azt reméljük tehát, hogy az előkerült töredékek közreadása nyomán eddig lappangó részek vagy töredékek is előkerülnek. Ilyen módon a mostani közreadást nem tekintjük lezártnak: amint bármi érdemi és hiteles anyag előkerül, a 3 kötet kéziratot anyagát vele kiegészíthetjük, teljesebbé tehetjük. A közreadástól azt is várjuk, segít a hiányzó részeket megtalálni.

A most előkerült anyag hozzáférhetővé tételével a remélhetőleg előbb-utóbb beinduló kutatások vagy egyszerűen a téma és a korszak iránt érdeklődők számára nyújtunk segítséget. Ezen túlmenően azonban az is célunk, hogy az akkori munkáját értékeljük és megbecsüljük. A digitális

---

⁸ 2006 őszén – mások mellett – megkerestem Sebestyén Györgyöt, az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének akkori vezetőjét, arra kérve, nézzen utána, mi található a tanszék irattárában vagy az egyetem levéltárában a 3. kötet kéziratából, hiszen akkor már biztos voltam abban, hogy az készen volt. 2006. október 27-i keltezéssel azt a választ kaptam e-mailben (kinyomtatott formában a levél birtokomban), hogy a kéziratot sehol nem találta.

⁹ Erről részletes beszámolót készített Kovács Ilona: Újabb adatok A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében c. kiadvány történetéhez, a 3. kötet, az 1945 utáni korszak munkálatairól és kéziratáról címmel, amely a szerkesztő közlése szerint a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2015. márciusi számában jelenik meg.

közreadással a szerkesztő Kovács Máténak és közreműködő munkatársainak, Dér Máriának, Fodor Zoltánnak és Voit Krisztinának megadjuk az őket megillető tiszteletet értékes munkájukért, kifejezzük megbecsülésünket. Ez nem jelenti azt, hogy az akkor erősen determinált értékítéletet és (főleg az akkor használatos) frazeológiát is elfogadjuk, máig mérvadónak hinnénk. Természetesen minden korszaknak joga és lehetősége, hogy saját megítélését tekintse sajátjának. Ugyanakkor a történettudomány szabályai szerint úgy véljük, hogy mind a válogatás, mind az értékítéletet is kifejező munkájuk a további történeti kutatás számára olyan iránymutatás és fogódzó, amit a későbbi kutatóknak illik felhasználni, és természetesen azt meghaladni. A kötet által dokumentáltan, az akkori nemzedéknek pontosan az a nagy értéke és érdeme, hogy koruk erős korlátai között is képesek voltak kiemelkedő eredményt elérni, és a társadalom más szakterületeihez képest számos korláton túllépni.

A most megtalált tartalomjegyzék szerint az 1945-től 1968/69-ig terjedő időszakot egyetlen korszakként kezelték, nem szakaszolták, holott a 2006-ban előkerült dokumentum szerint Kovács Máté a maga részéről 3 korszakot különített el: 1945-1948, 1949-1956 és 1957-től a tárgyalt időszak végéig.¹⁰ Jóllehet osztjuk Kovács Máté akkori nézetét, az általa véglegesített változatot is érthetőnek tartjuk, hiszen a korábbi köteteket sem tagolták túlzottan apró szakaszokra – bizonyára a terjedelmi korlátok is ezt indokolták.

A most közzétett tartalomjegyzék és a szemelvények elrendezése egyértelműen bizonyítja, hogy ez a 3. kötet teljes mértékben folytatása az előző kettőnek, ez is tükrözi Kovács Máténak a korábbi pozitivisták könyvtártörténetírást meghaladni hivatott bibliológiai felfogásának konstrukcióját és felfogását, ami viszont összhangban volt korának nemzetközi – nyugati és szocialista – törekvéseivel. Sem külföldön, sem nálunk a bibliológia nem aratott osztatlan sikert, de bizonyos mértéktartással a történeti feltáráshoz használható eszmei háttérrel és módszert kínált.

A megtalált tartalomjegyzék és szemelvényanyag is hosszas vajúdas nyomán született meg: ezt bizonyítja az a számos dokumentum, melyet az Emlékkötetben már publikálhattam.

2015. március

Dr Tóth Gyula

a Kovács Máté Alapítvány kuratóriumának elnöke

---

¹⁰ Lásd Könyvtári Figyelő, 2008. 1. sz. 59. p.

Tartalomjegyzék

a Könyv és könyvtár a magyar társadalom életében

1945-től napjainkig c. kéziratához¹

BEVEZETÉS²

.....

A./ MŰVELŐDÉS ÉS TÁRSADALOM

Az új politika előzményei

Keresztúry Dezső: Helyünk a világban. 1946.³

Ortutay Gyula: Művelődés és politika. 1949.

Révai József: A népművelési munka valamennyi formáját fel kell használnunk
kultur forradalmunk továbbfejlesztésére. 1951.

A szocialista művelődéspolitika alapvetése

A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelvei.

[Ez a dokumentum később F./ Könyvtárak fejezetben]. 1962.

Kádár János: A szocializmus teljes felépítésének feladatai. 1967.

---

¹ A 'napjainkig' megjelölés akkor az 1968-1970-es időszakot jelentette. A kézirat kötetben a legutolsó dátum 1968. A tartalomjegyzék közlése a kéziratcsomagban talált, itt a kézirat mellékleteként csatolt első tartalomjegyzék terv alapján történik. Tartalma megfelel a kézirat dossziéiban talált szemelvényanyagoknak, a fő és rész cím előzők oldalainak. Ez a terv eredetileg nem teljes. A jelen tartalomjegyzékben a hiányzó fejezetek pótlása a dossziékban található, megszerkesztett, kész fejezetek és ott található fejezetcímek, illetve a szemelvények címe alapján, került leírásra. A tartalomjegyzék kurzív szövegrészei a pótlások. Ha a fejezetek sorrendjét jelölő meghatározás (A./B./ C./ stb.) nem egyezett a végső fejezetrendben elfoglalt helyével, akkor az eredetit meghagyva, azt a megfelelővel szögletes zárójelben kiegészítettük. Az így a jelen közreadás számára megszerkesztett tartalomjegyzék áttekintő képet ad a mű 3. kötetének teljes tartalmáról. A "Mellékletek"-ben közzétett tartalomjegyzék terv és vázlatok pedig a szerkesztés során véglegesült tartalmi és szerkezeti koncepció részleteit mutatják be a kidolgozás korábbi fázisaiban.

² A tervezett bevezetés előkészítő anyaga a kézirat csomag külön dossziéjában található, de végső formájában nem készült el. A tartalomjegyzékben azonban az eredeti szándéknak megfelelően feltüntetjük. Mivel az előkészítő anyagok azt jelzik, hogy Kovács Máté feltehetően a kandidátusi disszertációban feldolgozott történelmi elemzés továbbfejlesztését tervezte, az utólagos rekonstrukció helyett ennek a disszertációnak, A magyar könyv és könyvtári kultúra a szocializmusba való átmenet időszakában. Bp. 1967 c. munka kéziratának közzétételét tervezzük.

³ A dátumok a dokumentum megjelenésének dátumai.

B./ AZ OLVASÁSI KULTÚRA KISZÉLESEDÉSE ÉS ELMÉLYÜLÉSE

Vita a kultúrkalóriáról

Háy Gyula: Követeljük a kultúr – kalóriát! 1946.

Írók, könyvkiadók, szellemi vezérek csatlakoznak a kultúrkalória mozgalomához. 1946.

Jöjjön a kultúrkalória! 1946.

Az új olvasóközönség alakulása

Böloni György: Könyv és olvasóközönség. 1948.

Czibor János: Küzdelem az új olvasóközönségért. 1947.

Hegedüs Géza: Olvas a magyar vidék. 1950.

Tamás István: Olvasó ország. 1960.

Olvasómozgalmak

Több olvasót! 1952.

Kondor Istvánné: Az olvasómozgalomról. 1950.

Vértessy Miklós: Az olvasómozgalom javaslatai. A könyvtárost illeti a szó. 1959.

Író–olvasó találkozók

Fekete Gyula: Nem rám tartozik - nem tartozik rád? 1963.

Köves József: Közös ügy - közös érdek. 1963.

Kiss Tiborné: Új formák, új módszerek. 1963.

Könyv és művelődés

Darvas József: Olvasó nép vagyunk? 1965.

Horváth Ádámné - Kemény István: Kik olvasnak és mit? 1965.

Olvasás és olvasó ember

Benedek Marcell: Az olvasás lélektana. 1956.

Takács Menyhért: A gyors olvasás problémája. 1959.

Simon Mária Anna: A szépirodalom hatásának vizsgálata. 1958.

Hunyadi Piroska: Olvasápszichológia, olvasástípusok. 1962.

[C]/B./KÖNYVKIADÁSUNK FEJLŐDÉSE

Köpeczi Béla: Az új magyar könyvkiadás tizenöt éve. 1960.

Nyomdászat, papírellátás

Földi László: Tíz esztendő eredményeiről. 1960.

Gallai Katalin: Papírfogyasztásunk távlati terve. 1963.

Haiman György: A magyar nyomdaipar fejlődéséről. 1958.

Parczer Ferenc: Könyvkiadás és világszínvonal. 1963.

Könyvművészet és bibliofília

Hincz Gyula – Lengyel Lajos: Előszó. A szép magyar könyv. 1961.

Kaeszy Gyula: A modern magyar könyvművészet néhány kérdése. 1966.

Sorozatok - tömegkönyv

Párczer Ferenc: Korszerű zsebkönyvkiadás. 1961.

Haiman György: Bibliofilia és tömegkönyv. 1961.

Tankönyvek, szótárak, lexikonok

Paragh László: Állami tankönyvkiadásunk, tíz éves a Tankönyvkiadó. 1959.

Propper László: A hazai szótárkiadás helyzete. 1960.

Haas Károly: Lexikon kiadásunk érdekes tervei. 1963.

Könyvterjesztés

Zalai Imre: Az Állami Könyvterjesztő Vállalat 10 esztendeje. 1961.

Doroszlai Ferenc: Az 1962. évi műszaki könyvnapok néhány tanulsága. 1963.

Varga Sándor: A könyv a mai falu életében. 1967.

Vass Imre: A szövetkezeti könyvterjesztés helyzete és feladatai Csongrád megyében. 1961.

Sárkány Pál: Megvalósulás útján a termelőszövetkezeti kézikönyvtár. 1967.

Jászberényi József, a Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat igazgatójának a f. hó 6-án tartott értekezletünk résztvevőjéhez írt levele. E levélben közöltek felszólalásnak szánta, de elmondására nem került sor. 1966.

A könyv ünnepe

Nagy Lajos: Mire tanít az idei Könyvnap? 1959.

Tóth Dezső: A könyv demokratizmusa. 1967.

A magyar könyv külföldön

Gábor István: Tíz éves a Corvina. 1965.

[D]./ C./ BIBLIOGRÁFIA ÉS DOKUMENTÁCIÓ

A bibliográfia helyzete és mai problémái

Nemzeti bibliográfia kérdései

Magyar Könyvészet. 1945 - 1960. Előszó. 1965.

Dezsényi Béla - Falvy Zoltán Fejér Judit: A magyar sajtó bibliográfiája.

1945 - 1954. Előszó. 1956.

A szakbibliográfia helyzete és problémái

Szentmihályi János: Társadalomtudományok szakbibliográfiájának néhány kérdése. 1962.

A bibliográfiai munka szervezése

Kovács Máté: Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet megnyitása. 1962. Az Országos Bibliográfiai Munkaértekezlet ajánlásai. 1961.

A bibliográfiai munka koordinálása. 11-1-25/1954. VI.25./Np.M.sz. Utasítás. 1954.

Bélley Pál - Gombocz István - Waldapfel Eszter: A varsói nemzetközi bibliográfiai konferencia. 1958.

A dokumentáció és a szakirodalmi tájékoztatás fejlődése

A dokumentáció alapkérdése

Kovács Máté: Tudománypolitika és tájékoztatástudomány. 1967.

Polzovics Iván: Dokumentáció és információ. 1967.

Györe Pál: A tudományos tájékoztatás szakembereinek műveltsége és a tájékoztatási munkakörök. 1967.

A dokumentáció szervezete

Lázár Péter: A dokumentáció szervezete Magyarországon. 1964.

A szakdokumentáció helyzete és kérdései

Jánszky Lajos: A műszaki dokumentáció problémái és feladatai Magyarországon. 1956.

Gortvay György: Az Orvostudományi Dokumentációs Központ tevékenysége. 1960.

Tordayné Páter Erzsébet: Tízéves a Mezőgazdasági Dokumentáció. 1958.

Rózsa György: Részvételünk és lehetőségek a nemzetközi társadalomtudományi dokumentációban. 1964.

[E]/KÖNYVTÁRÜGY⁴

Dienes László: Állítsuk tudományos könyvtárainkat a szocializmus építésének szolgálatába. 1951.

Barabási Rezső: A könyvtárosi munka néhány kérdése. 1955.

Szekeres Pál: Gyorsítsuk meg a szocialista könyvtárelmélet kibontakozását. 1962.

Láng Imre: A tudományos és szakkönyvtári gyűjtőköri kódex munkálatai. 1965.

Tóth József: A művelődési házak és a könyvtárak együttműködésének lehetőségei. 1966.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 2042 – 13/1952. számú határozata a könyvtárügy fejlesztéséről. 1952.

Kovács Máté: A magyar könyvtárügy országos szervezetének időszerű kérdései. 1953.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelete a könyvtárügy szabályozásáról. 1956.

Kovács Máté: A magyar könyvtári törvény alapelvei, célkitűzései, és művelődéspolitikai jelentősége. 1956.

---

⁴ Az E./ és F./ fejezetben római számokkal jelölt témacsoportok vannak, a szemelvények eszerint csoportot alkotnak, de a csoportra vonatkozó címek és az azokat hordozó előzéklapok hiányoznak. Ezt egy üres lappal pótoltuk és a tartalomjegyzékben a címcsoportokat soremeléssel választottuk el. A szerkezetre és rész címekre vonatkozó terveket ld. a mellékletben található második, Könyv és könyvtár a szocializmus kezdeti szakaszában c. tartalomjegyzék vázlatban.

Zalai Zoltán: Az egységes magyar könyvtárügy felé. 1951.

Mátrai László: A magyar könyvtárosegyesületről. 1958.

Kovács Máté: Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács eddigi munkája és további feladatai. 1965.

Az I. Országos Könyvtárügyi Konferencia határozata. 1952.

A II. Országos Könyvtáros Konferencia. 1955.

[F.] / K Ö N Y V T Á R A K

Az Országos Széchényi Könyvtár 1959. évi beszámolója. 1961.

Tóth András: Egyetemünk könyvtárhálózatának néhány problémája. 1962.

Csapodi Csaba: A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. 1965.

Csúry István: Összefoglaló jelentés a Debreceni Egyetemi Könyvtár 1966. évi működéséről. 1966.

Havasi Zoltán: Tájékoztató – hálózati és módszertani munka – igazgatás, módszertani elgondolások és tapasztalatok a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában. 1966.

Haraszthy Gyula: A Közgazdaságtudományi Egyetem könyvtára. 1958.

Fodor Zoltán: Tízéves évforduló a mezőgazdasági könyvtárügy történetében. 1958.

Walleshausen Gyula: Tapasztalatok az agrárfelsőoktatási könyvtárak együttműködése terén. 1958.

Jánszky Lajos: Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ 1962. évi munkája. 1962.

Héberger Károly – Kéki Béla: Időszerű könyvtárpolitikai kérdések. 1966.

A Magyar Szocialista Munkáspárt művelődési politikájának irányelvei. KMK. 1962.

Vértés György: Az Országgyűlési Könyvtár Magyar Tanácsköztársaság Különgyűjteményéről. 1958.

Szilágyi István: A Beloiannisz–gyár újtóinak műszaki könyvtára. 1952.

Simon Mária Anna: Az akadémiai könyvtári hálózatról. Kézirat. 1964.

Nemes Dezső: A népművelési munka soron levő feladatai. Részletek az 1952. március 17. és 18.-i Országos Népművelési Értekezleten tartott előadói beszédből. 1952.

Megnyíltak az új megyei könyvtárak. 1952.

Hegedűs András: Az őszi-téli olvasómozgalom kiszélesedéséért. 1953.

Páldy Róbert: A tudományos munka kialakítása a Veszprémi Megyei Könyvtárban. 1958.

Szőnyi László: Szakkönyvtári munka a közművelődési könyvtárakban. 1960.

Tóth Gyula: Könyvtári zárszámadás. 1963.

Sallai István: Járási könyvtárak továbbfejlesztésének útja. 1955.

Révész Ferenc: A Szabó Ervin kerületi könyvtárak központosításáról. Milyen feladatok várnak a kerületi könyvtárakra a központosítás után? 1957.

Dobos Piroska: Az olvasószolgálat főbb kérdései a Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárakban. 1960.

Kordos László: Miskolci eredmények – miskolci gondok. 1965.

Zoltán József: Legnagyobb helyismereti gyűjteményünkről. 1960.

Taká[cs]ts Miklós: A helyismereti könyvészet szerepe. 1964.

Szente Ferenc: Körzeti könyvtár, igen vagy nem? 1964.

Szabó Gyula: Hogyan működik Borsod megye első körzeti könyvtára? 1965.

Rózsa György: A karácsondi példa, a függetlenített népkönyvtárosok tapasztalatcseréje. 1954.

Berza László: Tanyai könyvtárak helyzete. 1954.

Féja Géza: A sárpilisi népkönyvtárban. 1952.

Tóth Árpád: Községi könyvtárak a tanácsi tulajdonba vétel után. 1961.

Katsányi Sándor: Új kiemelt községi könyvtárak – új gondok. 1964.

Németh Károly: Egy falu – egy könyvtár. 1964.

Petrovay István: Első tapasztalatok a művelődési autóról. 1959.

Katona Jenő: A Balaton menti üdülők könyvtáraiban. 1953.

Rácz Aranka: Gyermekkönyvtáraink helyzete. 1959.

V. Waldapfel Eszter: Iskolai könyvtáraink helyzete és feladatai. 1963.

Kirschner Márton: A kisebb általános iskolák tanulói könyvtárainak átszervezése Csongrád megyében. 1965.

Fábrí Györgyné: Gyermek a nagyvilágban. 1966.

Sárányé Lukátsy Sarolta: Már nem gyerek – még nem felnőtt. 1966.

Gévay Ágnes: Fiatalok könyvtári-körei a Székesfehérvári Megyei Könyvtárban. 1965.

Kiss István: SzOT elnökségi határozat a szakszervezeti könyvtárak munkájáról. 1958.

Kondor Istvánné: Az építőipari üzemek jobb könyvtármunkájáért. 1952.

Gerő Zsoltné: Üzemi műhelykönyvtárakról. 1954.

Kiss Jenő: A munkásszállások könyvtáraitól. 1959.

Arnóth Károly: A szocialista brigádok és az olvasás. 1965.

Szente Ferenc: Milyen legyen a klubkönyvtár? 1966.

Gergely István – Takács Miklós: Hogyan vált be az első hírlapolvasó? 1965.

Mezei György: Hírlapolvasó Győrött. 1965.

Ughy Jenő: Adatok a falusi lakosság saját könyvvel való ellátottságáról. 1964.

Könczöl Imre: Házi könyvtárak Várpalotán. 1966.

Sebestyén Géza: Új nemzeti könyvtár a várban. 1960.

Kellner Béla - Sallai István - Tombor Tibor: Épül a kaposvári megyei könyvtár. 1962.

Sz[abados] L[ászló]: Mi történt a könyvtárak építése és tervezése terén 1963-ban? 1963.

Kiállítás az Akadémiai Könyvtár új épületének homlokzati terveiből. 1966.

Rácz Aranka: Vita a szabadpolcról. 1958.

Babiczy Béla: Mikrofilm –készítés „házilag”. 1958.

Gerő Gyula: A könyvtári statisztika felhasználásáról. 1954.

Horváth Tibor: Vita a tudományos könyvtárak statisztikájáról. 1965.

Barta Gábor: A könyvtári szabványosítás 10 éve. 1960.

Gombocz István: Egyezmény-tervezet a nemzetközi kiadványcsere szabályozására. 1958.

Kovács Máté: A könyvtártudomány a szocialista tudománypolitikában. [1961].

Lázár Péter. A hazai könyvtártudomány helyzete és értékelése. 1960.

Sebestyén Géza: A könyvtártudományi kutatás távlati tematikai terve. 1961.

Fülöp Géza: A könyvtártudományi kutatás helyzete. 1965.

Haraszthy Gyula: Zárzó a könyvtáros-képzésről folytatott vitához. 1954.

Miszi László: Vita a főiskolai könyvtárosképzés néhány kérdéséről. 1954.

Kovács Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés továbbfejlesztése. 1961.

Vadász Ferencné: A könyvtárosképzés rendszere. 1966.

Budapest, 2015.

*A könyv és könyvtár a magyar kultúra
életében*

~~V. A SZOCIALIZMUS ALAPOZÁSÁNAK KORA~~

/ 1945 - *1948-ig*)

Válogatta, *berendezte* sajtó alá rendezte és a

bevezető tanulmányt írta :

KOVÁCS MÁTÉ

A gyűjtésben és a jegyzetek összeállításában
közreműködött:

Dér Mária, Fodor Zoltán és Voit Krisztina

A./ MÜVELŐDÉS ÉS TÁRSADALOM

A z u j p o l i t i k a e l ő z m é n y e i

KERESZTURY DEZSŐ:

HELYÜNK A VILÁGBAN

...

Az elmúlt száz év magyar művelődéspolitikájának tengelyében a középosztály állt. Ez volt a társadalmi reprezentációban, az életformák vitelében az eszmény, ebbe eljutni volt a lentről indulók legfőbb célja, ez szerepelt a nemzeti hagyományoknak letéteményeseként és őrzőjeként, ehhez igyekezett asszimilálódni a nemzetiségek beolvadó része, ez utánozta, vulgariizálta azokat a hagyományos arisztokratikus és nemesi úri életformákat, amelyeket mint nemzeti sajátosságokat oly nagyra értékelt, de amelyeket az élet valóságos erőivel megtölteni és hitellessé tenni egyre kevésbé tudott. Ennek a középosztálynak, minthogy nagy tömegeiben hivatalnokokból állt, műveltsége elsősorban hivatalnoki, tehát igen nagy mértékben formális, jogászi, vagy jobb esetben humanisztikus, irodalmi és történelmi volt. Ehhez képest iskoláiban s műveltségében erős túlsúlyban voltak a formális és humanisztikus értékű elemek. Hivatástudata a millennium-korában alakult ki. Az ezredéves Magyarország szellemének részletes birálatát engedjék el itt nekem, az elmúlt fél-század irtózatos magyar katasztrófái a legelfogultabb agyak előtt is világossá tehették tévedéseit, hibáit, bűneit. S mégis e korszak iskolarendszere, sok ponton elrontott, lezüllesztett, zavarossá tett művelődéspolitikája élt tovább az elmúlt évtizedekben, a trianoni Magyarországon is. Tartozunk annyival az i-

jellegtelen, gerinctelen és egyre inkább élettelen műveltség épült. Az elmúlt évtizedek magyar világában az s úgy uralkodott, aki s ahogy tudott. A hivatalos szellemi és politikai vezetés általában társadalmi kiváltságokra, elvénült osztályérdekekre s a rövid lejáratú politikai játszmák taktikáira támaszkodott. A helyzet kétségtelenül megváltozott. Az osztálykiváltságok megszünte azonban még nem jelenti az osztályok s az osztály-rögeszmék végét. Túlságosan is egyszerűvé tennők a dolgot, ha az országban megfigyelhető visszás jelenségeket pusztán csak a "reakció feltámadása" formulájával akarnók elintézni. A múlt előítéletei, rögeszméi, a legváratlanabb helyeken bukkannak élénk, jeléül annak, hogy az átalakulás mértéke, jelentősége és felelőssége egyelőre csak kevesekben vált öntudatosá. A birkózó óriások széttaposták a magyarság hangyabolyát, a szétdúlt bolyban azonban ugyanazok a hangyák nyüzsögnek. Ebben a már-már anarchikusnak tetsző nyüzsgésben kell keresnünk azokat a társadalmi képleteket, amelyeknek segítségével új házunkat felépítjük; más szóval meg kell találnunk a magyar demokrácia valóóságos osztálybázisait.

Azt hiszem abban a magyar szellemi élet képviselőinek is egyet kell értèniök a magyar demokrácia politikai vezetőivel, hogy a jövendő Magyarország életének három réteg: a parasztság, a munkásság és az értelmiség körül, mint kristályosodási góccok körül kell természetszerűleg elhelyezkednie. Ez az alapvető életérdekekből s természetes munkamegosztásból adódó társadalmi szerkezet még kialakulóban van, sok területen elérendő cél inkább, mint meglévő valóság, de ennek meglévő erőiből kell kiindulnia s ennek megvalósulását kell szolgálnia művelődéspolitikánknak. Reformjainknak csak akkor van értelmük, ha

szorosan összefüggnek társadalmi fejlődésünkkel. A társadalmi erőknél azt az összefogását kell szolgálni, amelyben a három reprezentatív demokratikus osztály különleges és egymástól elütő törekvései egyirányban, a mai történelmi helyzet parancsá-ként előttünk álló nemzeti újjáépítésben és önvédelmi egységben találkoznak. Az átszervezett társadalom egységesítése nehéz feladat, amiből ma semmiképpen sem lehet még kiindulni, hanem aminek a megvalósítására törekedni kell. De elengedhetetlen, elkerülhetetlen feladatunk, hogy ezt a harcos, építő szövetséget megteremtsük. A bomlás, széthúzás erői a demokratikus Magyarországon is hatnak; helyenként erősebben mint bármikor. A magyar demokrácia önmaga létét ásná alá s irtózatos történelmi bünt követne el, ha az osztályok harcában elfeledkeznek a nemzet egységéről. Mivel biztosíthatja ezt az egységet? Tapasztalataink azt tanítják, lehetőségeink azt súgják: elsősorban egységes, mély, élő és józan nemzeti műveltséggel.

Keresztury Dezső: Helyünk a világban, Budapest, 1946. 178-181. l.

KERESZTURY DEZSŐ:

HELYÜNK A VILÁGBAN

. . . .

Ismétlém: hitet kell tennünk a magyar politikai és gazdasági élet reformja után a magyar művelődés alapos és teljes reformja mellett. Az elhanyagolt, történelmi útját megjárta középosztály helyett a magyar nép tömegeire kell felépítenünk művelődésünk új épületét.

És pedig nem úgy, hogy e magyar tömegeket rezervoárnak tekintjük, amelyből egy kiváltságos osztály számára meritünk anyagi erőt és emberi utánpótlást, hanem úgy, hogy e tömegeket, a valószínűségű élő nemzetet felemeljük az elnyomatásból és elhagyatottságból. Az annyi rémképben felidézett "tömegek lázadását" meg kell előzni a tömegek szellemi felszabadításával. Ugyanakkor, amikor mindent elkövetünk, hogy megőrizzük műveltségünk minőségi elitjét, ki kell terjesztenünk a magyar művelődés körét. Meg kell valósítanunk a művelődés szabadságát Magyarországon. Jelenti ez egyfelől a gondolkodás, a vizsgálódás, a véleményformálás, a lelkiismeret szabadságát, másfelől a művelődésben, az emberi szellem javaiban, fegyvereiben és munkaeszközeiben való szabad részesedés jogát. A magyar demokrácia szétosztotta a latifundiumokat, szét kell osztania a szellemi hitbizományokat is; csak így szabadithatja fel azokat a felhasználatlan szellemi erőket, amelyekre az ország újjáépítéséhez s a magyar jövő-egészséges fejlődéséhez szüksége van. Nem elég azonban a művelődés jogát megadni, biztosítani kell a művelődés lehetőségét is. Hogy az előbbi párhuzamot folytassam: ha az új gazdákat segítenünk

kell abban, hogy földjüket meg is tarthassák és termékenyen meg is művelhessék, akkor a műveltség birtokba kerülő nincstelenjeiről is gondoskodnunk kell; kötelességünk, hogy tanulásuknak, szellemi növekedésüknek, képességeik kibontakozásának feltételeiről gondoskodjunk. Végső célunk mindenki ingyenes oktatása, a tanulás eszközeivel, tankönyvvel, taneszközökkel, munkahelyekkel való ellátása, a kiválóak komoly segélyezése s a nevelői rend teljes anyagi és szellemi függetlenségének biztosítása. De számolnunk kell azzal, hogy mai helyzetünkben mi az ábránd s mi a valóság. Mivel a sokszor emlegetett kultúradó bevezetése és behajtása egyelőre nem valósítható meg, tandíjrendszerünket kell a szociális igazságosság és méltányosság jegyében progresszív tennünk s a szegénység tehetséges fiait a társadalom fokozott és szervezett bevonásával a nyugodt tanulás lehetőségéhez juttatnunk. Nem ismételtük elégyszer: a falusi nép, a parasztság gyermekei iránt van e téren legtöbb s legsúlyosabb kötelességünk. Mert bármilyen gyönyörűen építjük is fel művelődésünk új rendszerét, ha nem lesznek megfelelő nevelőink, a munkára kedvvel s lehetőséggel bíró diákjaink, az eredmény gyarló s jövőnk sivatagi lesz.

A magyar nép felemelte fejét s új utakon indult el. Tele van hévvel, lázzal, forradalmi nyugtalansággal. A felszabadult tömegektől nem szabad azonban megrémülnünk; jövőt csak a jelennel elégedetlen, nagyobb jólétre s nagyobb szabadságra törekvő nemzet teremthet magának.

Keresztury Dezső: Helyünk a világban

Keresztury Dezső: /1904- / költő, irodalomtörténész, kritikus.

1945-1947-ben vallás és közoktatásügyi miniszter volt.

1948-ban az MTA főkönyvtárnoka, majd az OSZK osztályvezetője lett.

rezervoár tartály, tartalék

latifundium nagybirtok, uradalom

progresszív haladó

~~millennium~~

millennium kora 1890-es évek. ~~Amikor megkötötték a békeszerződést~~

Magyarország ezeréves fennállásának évfordulója.

anakronisztikus kortévesztő, korszerűtlen

trianoni Magyarország A trianoni békekötés utáni Magyarország.

1920. jun. 4-én a versailles-i ~~kastélyban megkötött~~ Trianon imperialista

kastélyban megkötött békeszerződés rögzítette az Osztrák-

Magyar Monarchia felbomlását; kijelölte M.o. új határait,

~~stb.~~ ~~amelyek~~ ~~megkötés~~ ~~revízióján~~ ~~amely~~ ~~megkötés~~ ezenkívül

számos politikai és gazdasági feltételt szabott. A békekötés

revíziójára irányuló politika a korszak egész életére

rányomta bélyegét.

Ortutay Gyula:

Művelődés és politika

.....

Művelődéspolitikánk néhány kérdésére szeretnék rámutatni.

Nem tartanám helyesnek, ha az alkotó, vagy reprodukáló művészet kérdéseibe - legyen az irodalom, zene, színművészet - miniszteri szó avatkoznék bele. Ha van terület, ahol a szabadság egyet jelent az alkotás lehetőségével, ahol a kordák, szabályozások inkább komikusak, mint hasznosak, úgy ez a terület bizonytal az. Különös örömöm, hogy az íróknak, művészeknek különböző szervezetei, mint a Művészeti Tanács, az Írószövetség stb., miközben jó érdekvédelmi és képviselői szervei alkotóinknak, nem akarnak egyetlen irányzatot ráerőszakolni szellemi életünkre. A magam részéről ellene szegülök és művészetpolitikailag, művelődéspolitikailag kártékony jelenségnek tartanám az erőszakolt egyetlen irányt. Van azonban egy kérdés, amiről beszélnünk kell, s ami különböző cimeken ugyanegy jelent. Mondják színházi válságnak, könyvkiadói válságnak, folyóiratkihalásnak /bár őszintén meg kell mondanom ez utóbbi kérdéssel kapcsolatban, hogy tudományos folyóirataink valóban szomorú kihalásán és elhallgatásán kívül folyóirat-irodalmunkban inkább tulburjanzásról számolhatunk be, úgy virágzanak, mint még talán soha./ Mondják színészmornak, irónymornak, művészmornak, képzőművészeti alkotások eladhatatlanságának. Én bevallom, idegenkedem attól a módszertől /amit ~~ex~~ téren tettem, nem is tagadom, inkább örökség volt, mint saját kezdemény/, amely segélyekben, szubvenciókban, írói stb. kegydíjakban találja a kérdés megoldását. Ez felületi, tüneti kezelés, nem pedig a kérdés gyökerére való tapintás. Természetesen amíg a

gyökeres megoldás nem hozza meg eredményeit, addig erre is rá kell fanyalodnunk, mert lehetetlen értékes alkotóinkat pusztulni hagyni, tisztán elvi okokból. De mi a helyes út? A művelődés közönségének megszervezését alulról kell kezdenünk, hogy szociológiailag fejezzem ki magam, a művelődésnek fogyasztókat kell nevelnünk, hogy üzleti nyelven mondjam ugyanazt. A kérdés háromágu, kell hogy olvasókká, zeneértőkké, a műveltség értékelőivé váljanak országunkban a nagy tömegeket. Ez is hozzátartozik az általános iskola elvének igazolásához. Román írók elhülve hallották, hogy nálunk egy mű néhányezres példányszáma már garancia a kiadónak, öröm és siker az írónak. Számukra ez bukás, katasztrófálisan alacsony példányszám.

Az első feladat ezen a téren is nevelési. A felnövekvő magyar nemzedéket kell olyanná nevelnünk, hogy az önképzés, a továbbképzés vágya és akarata állandó legyen bennük, hogy olyan minőségi értékük fejlődjön ki iskolázásukon át, hogy mindig az értékes irodalmat, az értékes művészetet, színjátszást kívánják s fizessék meg. Így teremtünk alulról, nagy tömegekben művelt fogyasztókat a jó alkotásokhoz, a művészi munka számára. Ez az első és legfontosabb tennivaló, minden más ezután következik és másodlagos intézkedés, felületibb értékű orvosság.

Másrészt mielőbb meg kell szervezni üzemi, falusi könyvtárainkat, üzemi, falusi művelődési napjainkat, meg kell szervezni a magyar műveltség táji központjait, fel kell élesztanunk a magyarságnak azt a szellemét, amely nemcsak Pestről akarja áttekinteni a műveltséget, hanem vidéken is képes arra, hogy jó műveltséget tudjon nyújtani. Hiszen a magyar műveltség fejlődése éppen az volt, hogy vidéken éltek a magyar alkotók. Bessenyei egy kis szabolicsi faluból tudott eltékinteni egészen a francia enciklo-

pédisták tevékenységére. Kazinczy Széphalomról látta az európai műveltség korszerű teljes képét, Csokonai Vitéz Mihály ugyan- csak vidékről tekintette át az olasz, francia, német, angol irodalmat. A Kolozsvári Nemzeti Színház előbb létesült a pestinél. Jól tudjuk, hogy a vidéki magyar írók milyen magas alkotások igényeivel léphettek fel. Arra kell törekednünk, hogy a természetes pesti központ mellett kialakuljanak autonóm, önmagukat építő vidéki központjaink is, amelyek tájközpontokká szerveződnek - tartva a természetes összefüggést a fővárossal.

.....

- - - - -

Ortutay Gyula: Művelődés és politika. Tanulmányok, beszédek, jegyzetek. Művelődéspolitikánk alapelvei. Bp. 1949. 85-87.p.

Ortutay Gyula: Művelődés és politika

Ortutay Gyula: /1910- / Etnográfus, az összehasonlító népmesekutatás művelője. Részt vett a haladó baloldali mozgalmakban. 1947-1950 között vallás és közoktatási miniszter volt. 1957-től a hazafias népfront főtitkára. Egyetemi tanár.

szubvenció   állami pénzügyi támogatás

francia enciklopedisták   A francia forradalom ideológiai előkészítői, akik a francia Encyclopédie kiadására tömörültek írók, filozófusok, költők, tudósok csoportja.

- Korántsem akarom azt mondani, hogy a kulturális tömegmunkát visszaszorítsuk, hogy a kulturversenyeket ne rendezzük meg többé. Nem, szó sincs róla! A kulturális tömegmunkát továbbra is ápolni és fejleszteni kell a falun is és a városban is, mint ahogyan a jó kertész öntözközteti kertjében a maga szép virágait. Ha azonban tulbecsüljük a művészeti kulturmunkát és a népművelési munka egyetlen, vagy fő formájának tartjuk, akkor ez feltétlenül munkánk bizonyos deformálására vezet. Arra vezet, vagy vezethet, hogy lebecsüljük a népművelési munkának azokat a formáit, amelyeknek nincs azonnal látható, kézzelfogható eredményük, amelyeket csendben és szerényen, szivósan és napról-napra, de éppen ezért fokozott intenzitással kell folytatnunk.

- Nem kevésbé fontos formája a mi munkánknak a könyvtármunka. Nyomatékosan figyelmükbe ajánlom ezt az intenzív, szerény, csendes, lassu, de annál fontosabb munkát.

Az az érzésem, hogy a művészeti tömegmunkával szemben eddig munkánknak ezt a részét, a könyvtárosi és könyvtármunkát kissé elhanyagoltuk.

Arról esett szó az értekezleten, hogy az ismeretterjesztő munkát kissé elhanyagoltuk, és ha ismeretterjesztésről szólnak, persze nemcsak a természettudományos ismeretterjesztésre, nemcsak természettudományos előadásokra gondolok, hanem a történelmi és irodalmi előadásokra is. És ha igaz az, hogy ezeken a területeken van visszamaradás, akkor lehetetlen meg nem állapítani az összefüggést e között az elmaradás és a művészeti kulturmunka előbb említett tulbecsülése, egyoldalú fejlesztése között.

- A továbbiakban fokozottabban kell súlyt fektetni éppen erre a szivós, apró, szerény munkára. Nem a népművelési munkának egyik formáját, hanem valamennyi formáját fel kell használnunk kulturforradalmunk továbbfejlesztésére, megszilárdítására.

Mi számon tartjuk és büszkén beszélünk a mi különféle kulturbrigádjainkról, elmondjuk, hogy mennyire segítettek elő az éppen napirenden lévő feladatok megoldását, pl. a begyűjtésnél; de hogy könyvtáraink, a falusi könyvtáraink, a népkönyvtár különböző formái hogyan dolgoznak, hogy mit olvasnak a munkások, a dolgozó parasztok a könyvtárakban, hogy könyvtárosaink hogyan tudják irányítani a könyvtármozgalmat, az olvasómozgalmat, - erről sokkal kevesebbet tudunk és ezzel sokkal kevesebbet foglalkozunk. És ez hiba. Nálunk napirenden vannak és büszkén számolnak be akkulturotthon avatásokról. Ötvenével és százával tartjuk a kulturotthon avatások különféle jubileumait. És ez helyes is, hogy büszkék vagyunk erre, mert büszkék lehetünk rá, - de az magában véve rossz, ha csak erre vagyunk büszkék és ha csak avatjuk a kulturotthonokat. Hogy a kulturotthonok hogyan dolgoznak, van-e jó vezetőségük, működik-e a vezetőség, mi a kulturotthonok munkájának tartalma, valóban centrumai, központjai-e a város, a járás, a falu kulturális életének, ezzel, az az érzésem, sokkal kevésbé foglalkozunk.

A munkánkban kevesebb görögtüzzel és több elmélyedéssel, több alaposással, több szerénységgel dolgozunk. És ahhoz, hogy ezt elérjük, az kell, hogy a tanácsok népművelési osztályai a maguk egész munkaterületének valóban gazdái válnak. Nemcsak a kulturbrigádokkal, nemcsak a könyv-

tárakkal és ismeretterjesztéssel kell foglalkozniok, hanem törődniök kell mindennel, ami a kultura népszerűsítéséhez tartozik, ami a kulturforradalom része. Érdeklődniök kell a könyvterjesztés iránt a maguk területén. Foglalkozniök kell a mozik és színházak munkájával, foglalkozniök kell a hangversenyrendezéssel, még akkor is, ha a mozi, színház, vagy hangversenyrendezés nem a tanácsnak, hanem a központi állami hatóságoknak, a kormányzervek, a minisztériumnak a hatáskörébe tartozik. Érdeklődni a kultura valamennyi területé iránt és gazdának érezni magunkat a kultura valamennyi kérdésével kapcsolatban, - ez nem hatáskör, a tanácsi vagy minisztériumi hatáskör kérdése, ez elsőrendű feladata mindazoknak, akik munkásai akarnak lenni a kulturforradalomnak.

A szövegeközlés alapja: A népművelési munka valamennyi formáját fel kell használnunk kulturforradalmunk továbbfejlesztésére.

Részlet: Révai József elvtársnak az Országos Népművelési Értekezleten szeptember 4-én elhangzott felszólalásából.

Könyvbarát. 1951. szeptember, I.évf. 4.sz. 1-2.p.

Révai József: A népművelési munka valamennyi formáját
fel kell használnunk kulturforradalmunk továbbfejlesztésére

Révai József / 1898-1959/ a magyar és nemzetközi munkásmozgalom jelentős alakja. Kritikus, irodalomtörténész.

A KMP alapító tagja, 1919-ben a Vörös Ujság munkatársa.

Az ellenforradalom idején emigrációba vonult. A felszabadulás után a Szabad Nép főszerkesztője; ~~1953~~ 1949-1953-ig népművelési miniszter. ~~xxxx~~ A korszak vezető irodalompolitikusa volt.

A szemelvény 1951. szeptemberében az Országos Népművelési

Értekezleten elhangzott beszédéből közöl részletet.

A szocialista művelődéspolitiká
alapvetése

M 11

KÁDÁR JÁNOS

A szocializmus teljes felépítésének feladatai.

A népgazdaság irányítási rendszerének reformja.

Gazdasági építőmunkánk kérdései.

. . .

Kulturális, művészeti életünk az ideológiai harc egyik fontos, egyben legbonyolultabb frontja. Fejlődése és ellentmondásai egész társadalmunk ellentmondásait tükrözik. Befolyásolása ezért végső soron a társadalmi valóság megváltoztatásával, átformálásával történik, közvetlen irányítása pedig mindenekelőtt következetes, eszmei harcon alapszik.

Kulturális politikánk eredményességét bizonyítja, hogy a szocialista közművelődés az utóbbi négy esztendőben népünk újabb, még szélesebb tömegeit fogta át. Nagy szerepe volt ebben a korszerű technikai lehetőségek kihasználásának, a rádió, a televízió széles körű elterjedésének, Ha figyelembe vesszük, hogy az ismeretterjesztő előadásokat másfél millióval többen hallgatták, mint öt évvel ezelőtt, hogy a napilapok kulturális rovatainak tartalma és terjedelme, a kulturális lapok, folyóiratok választéka lényegesen gazdagabb lett, akkor nyugodtan modhatjuk, hogy eredményesen terjesztettük a szocialista kulturát.

A könyvforgalom az utóbbi öt évben 554 millió forintról 778 millióra, a tanácsi és üzemi közművelődési könyvtárakba beiratkozott olvasók száma több mint 2 millióra, a kölcsönzött kötetek száma pedig 30 millióról 49,5 millióra emelkedett. Az is figyelemre méltó, hogy a muzeum- és tárlatlátogatók száma az utóbbi években kétmillióval nőtt, hogy a múlt év hangversenyeinek és esztrádműsorainak 1,2 milliós közönsége felerészben komoly zenét hallgatott, hogy a mozilátogatók 65-70 százaléka szocialista országokban készült filmeket tekintett meg.

Talán még fontosabb, hogy a közvélemény az utóbbi időben az alkotásokat, a kulturális és művészeti élet jelenségeit, eseményeit mint közéleti kérdéseket - érthetően kritikusan és széles körben - vitatja. Kulturforradalmunk legjelentősebb új eredménye, hogy a közvélemény nemcsak passzív befogadója, hanem mindinkább aktív részese is a kulturális életnek. De a nagyarányú fejlődés felszínre hozott új problémákat is. Az életszínvonal emelkedése, a mezőgazdaság szocialista átalakulása, a technika fejlődése új rétegek bekapcsolódását tette lehetővé a kulturális életbe. Társadalmunk különböző rétegeiben azonban még jelentős bázisa van a kispolgári izlésnek, a giccsnek, érzélgősségnek.

Széles körben terjesztjük a külföldi klaszszikusok műveit, s minden eddiginél teljesebben tartjuk számon nemzeti kulturánk, ezen belül szocialista hagyományaink gazdag örökségét. Örvedetes, hogy szocialista társadalmunkban a helyi hagyományok őrzésének mind több helyen jó formái alakultak ki. Kitágult kulturális, művészeti életünk látóhatára. Közönségünk nemcsak az európai kulturát, hanem Ázsia, Afrika, Dél-Amerika népeinek kulturáját is jobban megismerhette, és sokoldaluban tájékozódhatott a XX. század irodalmának, művészetének szocialista és értékes polgári alkotásai világában.

A kulturális életnek elsősorban eszmei eszközökkel történő irányítása, decentralizált és demokratikus felépítése, az, hogy a stiluskérdésekbe hatalmi szóval nem szólunk bele, és biztosítottuk a kísérletezés szabadságát - az alkotói légkör jelentés javulásához vezetett. Nagyrészt ennek köszönhető, hogy az utóbbi időben eszmeileg, művészileg magas színvonalu művek születtek, amelyek nagy része szocialista művészetünk nemzetközi tekintélyét is erősítette. A legjelentősebb szocialista és humanista elkötelezettségű alkotások politikai és világnézeti hitelét az adta meg, hogy a valóságot összetetten és mélyen átértett társadalmi felelősséggel ábrázolták. Irodalmunk

közvetlenül is hozzájárult a szocialista tudat, erkölcs és életforma kialakításához, a nemzeti-történelmi önismeret elmélyítéséhez. A paraszti világban végbement átalakulás a szociográfiai irodalom ujjászületésével járt, regénybeli ábrázolása pedig történelmi értékű áttekintésekhez vezetett.

Az sem véletlen, hogy liránk szocialista elkötelezettségű ága, a közéleti líra tett szert a legnagyobb népszerűsége. Művészi erejű filmeink azért adhattak újat, azért arathattak jelentős nemzetközi sikereket, mert a magyar valóságról, népünk multjáról és társadalmunk jelenéről pártos közéleti szenvedéllyel szóltak. Ha drámairodalmunk nem is dicsekedhet ilyen újabb eredményekkel, színházi kultúránk az elmúlt időben sok kiemelkedő produkcióval gazdagodott, s külön elismerésre méltó az az erőfeszítés, amivel a vidéki színházak a mai magyar dráma ügyét szolgálták. Zenei életünkben méltó helyre került a Bartók-hagyomány és a XX. század zenéje; zeneművészetünk több új magyar opera sikerével dicsekedhet. Képző- és iparművészetünk különösen a monumentális szobrászatban, a képgrafikában és az iparművészet több ágában ért el jelentős eredményeket.

Kulturánk, művészetünk fejlődése azonban el-
lentmondásos folyamat. A nemzetközi helyzet, a munkás-

mozgalom, a szocializmus hazai építésének nehézségei nyomán az irodalomban, a művészetekben tükröződik egyes rétegek távlatvesztése, pesszimizmusa is. Sok alkotónk vallja magáénak a szocializmus éljait, de nem fogadja el - vagy csak fenntartásokkal - az azok megvalósításához vezető utat. A mai polgári társadalom vitatható értékű alkotásai mellett művészeti életünkbe a nyugati dekadencia termékei is beszüremkedtek. Nálunk is születnek - sokszor kísérletezés ürügyén - olyan irodalmi, képzőművészeti, zenei alkotások, amelyek önzést, kételyt vagy cinizmust sugallnak. Annak ellenére, hogy ezek a negatív jelenségek egy alapjában egészséges fejlődésen belül jelentkeztek, a közvélemény - s enen belül a pártközvélemény - egy része nemegyszer egész kulturális életünket szükkeblűen ítéli meg.

A kulturális életünket ért bírálatoknak azonban objektív alapjai is vannak. Az utóbbi években a polgári, kispolgári ideológia és izlés helyenként erőteljesebben ütötte fel a fejét. Az ezt kiszolgáló művek megjelentetésében, bemutatásában a kulturális intézmények felelős vezetői következtelenséget, bizonytalanságot is tanúsítottak. Mindehhez hozzátartozik, hogy a művészet-

kritika sok esetben óvakodik az ideológiai vitáktól, megkerüli a határozott állásfoglalást, vagy esetenként éppenséggel a marxizmustól idegen nézetek igazolására vállalkozik.

Kulturális politikánknak elvileg és gyakorlatilag egyaránt világosabbá kell tennie, hogy mi mellett állunk ki: szocializmust építő népünknek szocialista kultúra kell. Továbbra is minden erőnkkel támogatjuk a széles tömegekhez szóló, szocialista szellemű humanista alkotásokat. A televízió, a rádió, a sajtó, az ismeretterjesztés és a népművelés munkájában ezek terjesztésének és propagálásának az eddigiéknél határozottabban kell érvényt szerezni. Támogatjuk azokat az utkereséseket, kísérletezéseket is, amelyek a szocializmus eszmekörén belül keresik az újat. Kiinduló szempontunk ebben az esetben is elsősorban a mondanivaló, az eszmeiség, és nem a megszokott formákhoz való ragaszkodás lesz. Az eddigiéknél határozottabban kell visszautasítani a politikailag ellenséges, antihumanista és a közerkölcsöt sértő alkotásokat.

A párt feladata, hogy eszmei irányítással erősítse kulturánk szocialista vonásait, biztosítsa további fejlődését. Az állami és tömegszerveze-

ti kulturális irányító szervek útján oda kell hatni, hogy kulturális intézményeinket, a rendelkezésre álló anyagi eszközöket társadalmunk szocialista céljainak és igényeinek megfelelően használják fel. A kultúra pártirányítása nemcsak a központi szervek feladata, részt kell benne venniök a területi és üzemi pártbizottságoknak is. A párt feladata továbbá, hogy tagjainak megfelelő tájékoztatásával alakítsa, nevelje a szocialista közvéleményt, gondoskodjék arról, hogy hallassa hangját, érzékeltesse befolyását a kulturális életben. Az egységes, aktív, vitakész közvélemény kialakításában különösen nagy azoknak a párszervezeteknek a felelőssége, amelyek közvetlenül kulturális területen fejtik ki tevékenységüket.

Kádár János: A Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottságának beszámolója. = A Magyar
Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jegyzőkönyve. Bp. Kossuth Kk. 1967. 14-84.p. /Részlet./

Szné

Kádár János: A szocializmus teljes felépítésének feladatai

Kádár János /1912- / 1956 óta a MSzMP Központi Bizottságának első titkára. A felszabadulás előtt részt vett az illegális kommunista párt munkájában, 1943-ban a párt titkára lett. 1945 után a MKP Központi Vezetősége Politikai Bizottságának tagja, később belügyminiszter. 1951-ben hamis vádal alapján letartóztatták. Irányító szerepe volt az 1956. utáni helyzet konszolidálódásában.

UJA

B./ AZ OLVASÁSI KULTURA KISZÉLESEDÉSE ÉS ELMÉ-
LYÜLÉSE

V i t a a k u l t u r k a l ó r i á r ó l

B./ AZZ

HÁY GYULA

KÖVETELJÜK A KULTUR - KALÓRIÁT !

Egy ismert budapesti kiadó a minap tanulságos kísérletet tett. Mielőtt egy már kinyomott könyvét összefűzette és piacra vitte volna, körlevélben megkérdezte az összes fővárosi könyvkereskedőket, ki hány példányt venne át belőle. Az eredmény megdöbbentő volt. Száz könyvkereskedés közül kettő volt hajlandó egy-egy példányt átvenni, kilencvennyolc pedig egyetlenegyet sem.

Természetes, hogy ez nem a könyvkereskedők rosszindulatának jele, hanem a magyar könyvkereskedelem teljes csődjéé. Megfigyelhetjük a könyvkereskedések életét. Napokon át egy-egy darab könyv a maximális "forgalom". De vannak napok - és pedig mindgyakrabban - amikor egy darabot sem vesznek le a polcukról. Ilyen körülmények között nem csoda, ha kénytelenek cserbenhagyni a kiadóikat.

A könyv napi ára oly módon alakul, hogy van egy alapár, amelyet a könyvkiadó a kalkulációja alapján maga állapít meg és egy szorzószám, amelyet az összes kiadók együtt határoznak el. Ez a szorzószám ujabban hetenkint egyszer emelkedik. Az alapár nem azonos a békebeli árral, hanem egy valamikor az infláció küszöbén megválasztott időpontban fixirozott árhoz igazodik; a békeárnak körülbelül ötszöröse. Mikor e sorokat írom, a szorzószám egymillió, a könyv ára tehát a békebelinek mintegy ötmilliószorosa. Ez szörnyű magas ár, de ha jól megnézzük, hát a könyv áremelkedése még mindig elmarad sok már közszükségleti cikk inflációs drágulása mögött. A könyv eladhatatlansága tehát nem a könyvnek magának - abszolút vagy relativ -

drága voltából folyik, hanem abból, hogy a közönségnek, amely nagy-
nehezen, szörnyen leszállított mennyiségben és minőségben, utol-
só vásárlerejének megfeszítésével mégis csak beszerzi az elke-
rülhetetlenül szükséges cikkeket, könyvre már egy garasa sem ma-
rad. Vagy másszóval: a könyv megszűnt közszükségleti cikknek szá-
mitani.

Mindez érvényes a színházra is /amelynek drágulása még in-
kább elmarad az általános drágulás mögött/, a hangversenyre is,
egyszóval a kultúra mindazon megnyilvánulására, amely azelőtt a
nemzet életének elkülöníthetetlen része volt. Magyarországon a
kultúra ma nélkülözhető dolognak számít !

Eddig a pontig igyekeztem szenvtelenül, tárgyilagos hangon
írni. Itt azonban elhagy a nyugalom. Az olvasó talán azt mond-
ja, hogy hazabeszélek. Igenis, hazabeszélek - két minőségben is.
Mint magyar író - tehát a magyar kultúra termelője és mint ma-
gyar olvasó, színház- és koncertjáró - tehát mint a magyar kul-
tura fogyasztója. Mindkét minőségemben a legszenvedélyesebben
tiltakozom az ellen, hogy a demokratikus Magyarországon a ma-
gyar nép kulturális kiszolgálását nélkülözhető vagy akárcsak
halasztható dolognak is tartsák.

Szenvedélyes tiltakozásomat két címre adresszálom. Először
a magyar kormány címére, amely a rettenetes nehézségek közepet-
te is imponáló módon keresi és találja meg a részleges segítség
eszközeit, amikor a nép fizikai létfenntartásáról van szó, de
még egyetlen számottevő lépést sem tett a széles néprétegek el-
sőrendű kulturális szükségleteinek kielégítése felé. Másodszor
a szakszervezetek és a demokratikus pártok címére, akik reáli-
san és eredményesen állítják fel követeléseiket a dolgozók anya-

gi létminimumát illetőleg, de mindeddig nem hallatták határozott szavukat a kulturális létminimum érdekében.

Nem szándékom idealizálni az eddigi intézkedéseket. A kalória-rendszernek például egész biztosan sok hiányossága és fonáksága van. De egy biztos: az éhenhalástól milliós dolgozó tömegeket ment meg. Miért nem lehet hasonló intézkedésekkel megmenteni a magyar népet a kulturális éhenhalástól? Ugy hiszem: lehet. Ezért hát: követeljük a kultur-kalóriát!

Közoktatási kormányzatunk aligha óhajtja megvárni, amíg tetemrehívják a magyar kultúra hullája fölött. De ha ezt nem akarja, akkor cselekednie kell, mégpedig sürgősen, mert ijesztenően kevés idő áll már rendelkezésére. Egy nép, amely soká nem jut olvasáshoz, elszokik tőle és egyben elszokik a gondolkodástól is - különösen, ha egy korábbi bűnös kormányzat negyedszázadon át mindent megtett, hogy elszoktassa tőle. Ma, amikor minden azon fordul meg, kialakul és megszilárdul-e mielőbb a magyar tömegek demokratikus öntudata, az irott betűnek olykor nagyobb nemzetmentő szerep juthat, mint a falat kenyérnek. És mégis: az irott betűt gazdaságilag elzárják a néptől ugyanakkor, amikor a falat kenyeret heroikus küzdelem árán valahogy mindig hozzáférhetővé teszik. Kérünk ugyanebből a heroizmusból, ugyanebből a meggyőződésből és akaratból egy szemernyit a kultur-kalória javára is!

Hogy nagyon nehéz kielégítő megoldást találni? Igaz, hogy nagyon nehéz egy életrevaló ötletet kicsiholni magunkból? Ez is igaz. De lássuk legalább a félmegoldásokat! Halljuk legalább a sánta ötleteket!

Kiindulunkⁿ abból kell, hogy a széles néprétegek vásárló-

erejéről, sőt speciális kulturális vásárlóerejéről van szó. A könyvkiadóknak szubvenciót juttatni nem helytelen, sőt igen hasznos dolog, de igazságtalanságokra ad lehetőséget és bár ideig-óráig megmentheti a könyvkiadókat a pusztulástól, de nem garantálja, hogy könyveik az olvasó kezébe kerülnek.

De ha ki lehetett verekedni azt, hogy a kalória elválaszthatatlan része legyen a munkáért járó ellenértéknek, miért ne lehetne kiverekedni azt is, hogy a kultur-kalória éppoly elválaszthatatlan része legyen a munkabéreknek és a fizetéseknek?

Kollégáimmal folytatott beszélgetéseim alapján legyen szabad innen, a Jövendő hasábjairól a kormány, a demokratikus pártok, a szakszervezetek és az olvasó tömegek elé terjesztenem a következő, még nyers megoldástervezetet:

Mindenki, aki dolgozik és fizetést vagy munkabért kap, kapjon azon fölül még bizonyos mennyiségű bont is, mint "kultur-kalóriát". Ezek a bonok ennyi meg ennyi könyvkereskedői alapár-ra szólnak és beválthatók bármely könyvkereskedésben, színházi vagy hangversenypénztárnál, a napi szorzószám szerint. Szellemi munkások valamivel több bont kell hogy kapjanak, mert nekik a szakirodalmat is be kell szerezniök. A könyvkereskedő ezzel a bonnal fizethet a kiadónak, a kiadó pedig beválthatja készpénzre a munkaadónál, aki természetesen bélyegzőjével ellátva adta át a dolgozónak. Mindezt a napi szorzószámon.

A munkaadó ilyen módon nem jár rosszabbul, mintha néhány-százalékos béremelést kellene adnia, de a többletet oly módon fizeti, hogy az csak kulturára adható ki. A kulturjavak számára pedig egy természetes piac teremődik, amelyen belül a termelők szabadon versenyezhetnek a vásárló érdeklődéséért és meg-

értéséért. Ha helyesnek látjuk, a kultur kalória-bónok érvényességét képzőművészeti termékekre is kiterjeszthetjük.

Tudom, nem könnyű egy ilyen újítást bevezetni és különösen nehéz a munkaadót meggyőzni arról, hogy egy ilyen újabb - ha nem is túl nagy - megterhelést kell vállalnia. De kérdezzük meg a munkaadót, hogy akarja-e az új, demokratikus Magyarország belső, szellemi megerősödését. Végeredményben minden tisztességes vagy nem egészen tisztességtelen munkaadó akarni fogja. Akkor pedig érdemes meghoznia ezt a kis áldozatot.

Nekünk pedig nem szabad megvárunk, amíg mindenki belátja követelésünk helyességét. Ha - kellő alapos vizsgálat után - magunk meggyőződünk a helyességéről, akkor az asztalra kell ütnünk és nem szabad engednünk, míg meg nem valósítottuk!

Jövendő. 1946. II. évf. 15. sz.

Bétsch Elemérné

Háy Gyula: Követeljük a kultur - kalóriát!

Háy Gyula: /1900 - / író, drámaíró. A Tanácsköztársaságban vállalt szerepe miatt emigrációba kényszerült. 1945 után részt vett az irodalmi élet újjászervezésében. 1956-ban ellenforradalmi magatartást tanusított. A Jövendő hasábjain megjelent cikke széleskörű tömegmozgalmat indított el. Támogatói között számos író, politikust, tudóst, könyvszakembert találunk, akik a kulturális helyzet nehézségein kívántak segíteni.

kalkuláció	számvetés, számítás, a költségek árának kiszámítása
infláció	pénzromlás
fixírozott	rögzített
adresszál	valakihez valamit intéz, címez
heroikus	hősies
bon	jegy, melynek ellenében bizonyos értéket szolgáltatnak ki

IRÓK, KÖNYVKIADÓK, SZELLEMI VEZÉREMBEREK csatlakoznak a
kulturkalória mozgalomához

Háy Gyula a Jövendő legutóbbi számában a közvélemény elé dobta a magyar kultúra válságának egy életképes és gyakorlati megoldását. Azt a követelést állította föl, hogy mindenki, aki dolgozik, kapjon a fizetésén vagy munkabéréen fölül olyan bonokat, kalóriaautalványokat, melyeket a könyvkereskedésekben, a színházi vagy hangversenyjegypénztár az akkor érvényes szorzószám szerint bevált könyvre vagy színházjegyre.

A fölhívás hatalmas visszhangot keltett nemcsak a sajtóban, hanem szellemi életünk különböző szerveiben is. A Magyar Írók Szövetsége rendkívüli ülésen foglalkozott a kulturkalória eszméjével és ezt magáévá tette.

A kérdés rövidesen a kormány, a főváros és a Gazdasági Főtanács elé kerül és minden magyar kultúrember feszült érdeklődéssel várja ezek állásfoglalását.

Íróink, könyvkiadóink, a Szakszervezeti Tanács főtitkára lelkes nyilatkozatban jelentik be csatlakozásukat. Háy Gyulának a Jövendő cikkéből elindított mozgalomához. Itt adjuk a lapzártáig beérkezett nyilatkozatokat.

Kossa István a Szakszervezeti Tanács főtitkára:

A gondolat, amelyet Háy Gyula felvetett, egészen új és mint minden újítást, persze még azok is, akik átérzik a mögötte rejlő nagy segítséget, idegenkedve fogadják.

Különösen idegenkednek bizonyára azért is, mert még az élelmezési kalória-juttatás sem talált mindenütt megértésre. Még olyan munkások is, akiknek pedig közvetlenül igen jelentősen emelte életnivóját a kalória-bérezés, csak immel-ámmal ve-

szik tudomásul.

Különösen nem népszerű a kalóriás megoldás a munkáltatók előtt, akik nemcsak kézzel-lábbal kapálódtak mellene, de azóta is mindent elkövetnek, hogy lejárássák.

Az is igaz, hogy az első időben bizonyos hiányosságai voltak a kalóriás bérrendszernek, melyek csak az életbeléptetés után ütköztek ki. Ezeket már kijavítottuk és ma már többé-kevésbé simán funkcionál ez a rendszer.

A Háy-féle gondolatot azonban nem lehet egyszerűen egy nimmal elintézni. Még akkor sem, ha az új termés után esetleg nem lesz szükség a kalóriás bérrendszer fenntartására.

Az kétségtelen, hogy éppen dolgozók széles tömegeiben él a vágy megismerni a magyar irodalmat. A Horthy-fasizmus alatt is a munkásság volt a haladó szellemű magyar irodalom legbiztosabb bázisa, nem is beszélve az értelmiségi dolgozókról, akiknek átnevelése érdekében nemelég tanfolyamokat tartani, hanem haladó szellemű könyveket is kell a kezükbe adni és ennek megszerzési lehetőségét biztosítani is kell.

A gondolat egészséges, ki kell munkálni pontosan és népszerűsíteni kell. Meg kell érteni döntő fontosságát és azt hiszem, nemcsak mi, szakszervezetek, de egyéb illetékes tényezők sem zárkoznak és nem is zárkozhatnak el a megoldás megvalósítása előtt.

Lukács György egyetemi ny.r.tanár:

Háy Gyula indítványa a kultúr-kalóriáról az egész értelmiség szivéből beszél. Az, hogy hosszú idő óta nem tudunk könyvet vásárolni, nem vagyunk képesek színház- vagy hangversenyjegyet venni, nemcsak mélyremenő hiányossága egész életünknek, ha-

nem lealázóélmény is, egy bizonyos deklasszáció jele. Napról-napra, hétről-hétre határozza el mindenki, hogy ezt vagy azt a könyvet, melyre mulhatatlanul szüksége van, a legközelebbi jövedelemből okvetlenül megveszi. Napról-napra, hétről-hétre megsemmisül ez a remény. Elmaradunk szakmánkban, lemondunk életünk legfontosabb tartalmairól.

Háy indítványa valóságos Kolumbus-tojása. A kiadó szubvencionálása szintén helyes dolog, senki sincs ellene. De viszont nem lehet tudni, hogy egy szubvencióból a valóságban mi lesz. Jó, ha könyv lesz belőle, de akkor sem biztos, hogy milyen. Persze, csak testületek határozhatják meg, hogy ilyen pénzből mit kell kiadni, azonban azt is tudjuk, hogy minden testületi határozatban van valami problematikus.

A kulturkalória ismét elevenné tenné a könyvpiacot. Természetesen a mai viszonyok között csak szűkre szabott, nem normális piac jöhetne létre. De ha ez - a dolog természeténél fogva - nem is lehet végleges megoldás, mégis feloldaná kulturális életünket mostani dermedtségéből.

Különösen fontos ez az új demokratikus értelmiség szempontjából. Ez az értelmiség, amelyet főleg a munkások és a parasztok közül a felszabadulás társadalmilag felemel, a magyar kultúra jövőjének reménye. Ez a réteg fogja mint alkotó és mint kulturánk közönsége biztosítani a demokratikus fellendülést szellemi téren. És éppen ez a réteg, melyet a demokrácia most kezd odaemelni, ahová való, nélkülözi a legjobban az eszközöket, műveltsége fejlesztésére és kiegészítésére. Nélkülözi annak pótlását, amit az ellenforradalmi nyomás és üldözés alatt elmulasztani kényszerült.

Jól tudom, a kulturkalória gyakorlati megvalósításának megvannak a maga pénzügyi és technikai nehézségei. De a magyar kultúra nevében azt kell mondanom, hogy nem szabad elismerni ezeket a nehézségeket. Olyan égető kérdéstről, olyan létkérdéstről van itt szó, hogy - nehézség ide, nehézség oda - meg kell valósítani.

Ez a feladat messzemenően az államra hárul. Talán szakmai sovinizmus tőlem, ha most elsősorban a közoktatásügyi minisztériumra gondolok. Mert itt a legégetőbb a tanszemélyzet demokratikus átképzése; a régi ideológia felszámolása, a demokratikus világnézet elsajátítása. Jól tudom: sokan vannak a pedagógusok között, akik nem is akarnak áttanulni. De aki csak egyszer előadott átképző kurzuson, tapasztalhatta, milyen sokban van meg a komoly hajlandóság az áttanulásra. De hogyan tanuljon? Eddig Magyarországon el voltak tiltva a demokratikus szellemű könyvek, - most megvannak, de nem lehet őket megvásárolni. És ami a tanítókra és tanárookra áll, az áll az egész magyar értelmiségre.

Akármerre forgatjuk a kérdést, látjuk: a kulturkalória okvetlenül szükséges. És ezért sürgősen életbe kell léptetni, bármennyi áldozattal jár is, bármekkorák is megvalósításának technikai nehézségei.

Ortutay Gyula egyetemi ny.r.tanár, a Magyar Rádió elnöke:

Aligha kell érveket felsorakoztatnunk Háy Gyula tervezetének kiindulópontjához: a magyar szellemi élet elsorvadása előtt állunk, ha valami módon nem segítünk kulturateremtő üzemink helyzetén, valamint nem tesszük lehetővé a kulturális fogyasztás feléléését a mai szinte holt állapotából. Kár is

lenne további példákra fecsérelni az időt: Háy felhozott példája a könyvkereskedőkkel elevenen beszél. A helyzet aligha jobb a minőségileg értékes hangversenyeknél; a színházak látogatottsága azonban már nem enged egyszerű feleletet, tán még ez a terület a legegészségesebb, ha színházaink egyrésze valóban állandóan az elsüllyedés rémével küzd s tán kevesen tudják itt Pesten, vidéki színházi életünk a pusztulás teljes képét mutatja. /Pedig az egyetemes magyar műveltség felmérhetetlen kára lesz, ha vidéki színészetünk problémáit gyökereesen meg nem oldjuk./ Felmérhetetlen a jelentősége hát annak a kezdeményező lépésnek, amit egyetlen ötletével Háy Gyula megtett. Magam nemcsak abban a kettős minőségben szólhatok hozzá a kérdéshez, mint ő, még egy harmadikban is: a munkaadóban, s a kulturális termelő és fogyasztó szempontjai mellett a munkaadó sem lehetnek közömbösek, hiszen a tervezet szerint a terheket ismét az állam /mint munkaadó/ s a különböző üzemek, gyárak etc. kell, hogy viseljék.

Előljáróban le kell szögezmem, két észrevételem előtt, hogy Háy tervével egyetérték, a gondolat pontos kimunkálását a magyar szellemi élet felelevenítésére és megerősítésére nemcsak jelen helyzetünk tüneti orvosságának tartom, hanem, ismétlem, jól kimunkálva a konszolidációs években is a magyar kultúra gazdasági alapjait állandósíthatnánk e révén. Az egyik észrevételemet a munkaadó mondatja velem. Pontosan ki kell számítani a Gazdasági Főtanáccsal egyetértésben, hogy mennyi is legyen az a százalék, amit kulturális kalória címen kaphat a dolgozó, valamint természetesen azt is, hogy a különböző szellemi és testmunkás kategóriák milyen arányok szerint kapjanak

ilyencélu "bon"-okat. Az infláció elleni küzdelmünk során nem lehet közömbös, hogy ez az újabb fizetésemelés milyen mértékben inflatorikus tényező és milyen mértékben indít meg termelő üzemeket /nyomda etc./. Valóban már a vállalatok majd mindegyike a teljesítőképesége végső határánál tart. Gazdasági továbbrombolással tehát nem segítünk. Észszerű mértékét kell megtalálnunk ennek a "kulturális kalóriá"-nak, mert tán nem is látjuk át, hogy ez az életrevaló ötlet milyen hatalmas, szinte alig is kielégíthető vásárlóerőt szabadít rá a piacra. Mert nem lenne igazságos, ha valamilyen mértékben minden dolgozó ne részesednék falun-városon egyaránt ebben a juttatásban.

Ehhez a gazdaságilag-statisztikailag pontosan kimunkálható feladathoz kapcsolódik a második észrevételem. Nem lenne kívánatos, ha ez a felszabadítandó roppant vásárló erő tetszés szerint, bizonyos irányítás nélkül használnódnék el. Mire gondolok itt? Egyszerűen arra, hogy a kulturális kalória szabad prédája lehetne a legkülönbözőbb kalózoknak: tingli-tangli hangversenyrendezőknak, a füzetes ponyva kiadóinak, kereskedőinek, alja színházi produkcióknak, mindannak, ami ellen a műveltség, a művelődés nevében küzdöttünk és küzdeni akarunk a jövőben is. Már pedig, ha irányítás nélkül, a "bon"-ok beváltásának bizonyos korlátozása nélkül engedjük bárhová lecsapódni az így kiutalt pénzeket a sokszor tétova s műveltségében még bizonytalan, vagy fertőzött, sokszor egyenesen műveletlen tömegek maguk fogának teremteni maguknak olyan szórakoztató üzemeket, melyeknek mindenhez van inkább köze, csak a kulturához, a magyar és világműveltséghez nem. Háy Gyula magávalragadó ötletéből pedig éppen itt az alkalom, hogy egy újabb módját találjuk meg a tö-

megek jóra való nevelésének, művelésének. Beláthatatlan az a perspektíva, amit ezen a téren a tudatos, érzékeny és színes művelődéspolitikát megvalósíthat: megteremthetjük a jó könyv, a jó zene, a jó színház kiapadhatatlan táborát, átformálhatjuk a magyar műveltség arcát. Csak hogy ehhez, ismétlem, előrelátó keménység és kidolgozott tervre van szükség, különben mindaz, amit e révén a magyar dolgozók műveltségének emelésére s közvetve a magyar szellemi élet föltámasztására fordítanánk, elposványosodnék az olcsó szórakozások mocsarába, vagy az álműveltség veszélyeit növelné az eddiginél is nagyobbra.

Valósítsuk meg hát Háy Gyula tervét, de ne egy egyszakaszos kalóriarendeletről, hanem jól kimunkált tervre alapján. Egy ilyen tervre előkészítése nem kell, hogy hónapokat vegyen igénybe. Lássunk nyomban hozzá.

Tamási Áron író, a Művészeti Tanács tagja:

A "Jövendő" szerkesztősége azt a figyelmes üzenetet küldötte nekem, hogy mondjam meg véleményemet arról a kérdésről, amelyet Háy Gyula "Követeljük a kultur-kalóriát" című vezércikkében fölvetett. Ebben az erélyes és joggal türelmetlen hangú vezércikkben arról van szó, hogy "Magyarországon a kultúra ma nélkülözhető dolognak számít." S ha ez így marad továbbra is, olyan veszély fenyegeti a magyarságot, melyet a kormány és a politikai pártok nem is hisznek. Az aggasztó dolgot sürgősen segíteni kell! Háy Gyulának, sürgős segítség gyanánt, az a terv jutott eszébe, hogy a kormány gondoskodjék a "kultur-kalóriáról", vagyis a fizetések alkalmával adjon, vagy adasson művelődési utalványokat, mellyel szellemi termékekhez lehessen hozzájutni.

Ez a terv a mai helyzetben stilusosnak tetszik. Bizonyos, hogy átmenetileg, ha áldozatkészséggel és jó gyakorlati érzéssel megcsinálják, segít is igen sokat. Ha már így megvagyunk, ahogy vagyunk: eléggé nyilvánvaló, hogy lelki kenyeret is adjanak jegyre, illetőleg az elárvult lelki kenyérhez adjanak jegyet. Mondom, a gondolat illendő időnkhez s alkalmas arra, hogy azt a látszatot keltse, mintha megoldaná a kérdést. De vajjon megoldja-e azáltal, hogy egy időre és ily szokatlan módon segít?

Azt hiszem nem.

Ezzel a megjegyzéssel nem ellenezni akarom a művelődési utalványok tervét. Sőt! De azt akarom mondani, hogy a pillanatnyi segítség sikre esetében is, egészen aggasztó valóságában, megmarad az a veszély, amely a magyar művelődést már elérte s amely - sajnos - igen fejlődőképesnek látszik. A "kultur-kalória" dolgát meg kell oldani, de a kérdésnek a súlya azon a vizsgálaton van, mely szellemi életünk betegségét kutatná; és azon a gyógyításon, mely ezt a betegséget alkalmas megszüntetni.

Egyik időszerű társadalmi kérdés; a másik pedig valóban nemzeti ügy.

Könyvkiadó vállalatok vezetői

Hungária: Bródy Andárs

Bármilyen furcsán hangzik is, de a könyvkiadás olyan fel lendülése előtt állunk, amilyenre nálunk még nem volt példa. Ha a demokrácia megkezdett útján céltudatosan haladunk tovább, óriási új néprétegek számára válik hozzáférhetővé és szükségletté a könyv.

Hogy ezt még nem érezzük, annak oka az, hogy egy esztelenül és embertelenül a fasizmus oldalán végigharcolt háboru után most a következmények periódusába lépünk. De azonnal érezni fogjuk, mihelyt pénzünket stabilizáltuk, gazdasági éle-

tünket rendeztük és a dolgozók fizetése a létminimum fölé emelkedik.

Addig is azonban minden lehetőséget meg kell ragadnunk arra, hogy kulturánk integráns részét: a magyar könyvet minél kevesebb veszteséggel mentjük át.

Az iparvállalatoknak folyósított termelési hitel, mint bebizonyosodott, nem lendíti fel a kívánt és számított arányban a termelést.

Üzemi, falusi, szakszervezeti könyvtárak felállítása - hatalmas lépés. Kultur-kalória bevezetése az a megoldás, melyben az elkövetkező hatalmas fellendülés már előre veti árnyékát.

Természetesen, amikor egy, az adott helyzetben indokolt és helyes kényszert alkalmazunk, előre tudnunk kell, hogy a kényszer, mely nem természetes folyamat eredménye, hanem egy későbbi fejlődés gyümölcseinek egy korábbi periódusban való mesterséges megérlelése, igen nagy ellentmondásokat tartalmaz. Ezeket a kultur-kalória megoldásában át kell hidalni. Ilyen nehézség az, hogy a dolgozóknak, akiknek fizetése még korántsem érte el a létminimumot, egy kiló zsír nagyobb elsődleges segítség, mint több kötet könyv. Így nehezen válik elkerülhetővé, hogy a kulturbónok ne kerüljenek néhol pénz ellenében értékesítésre, - hisz beváltásukat a munkáltatók fedezik. Meg kell akadályozni, hogy a kulturbón fizetési eszközzé váljanak.

Nehézség, hogy a még meglévő könyvvásárló közönség sem fog pénzért könyvet venni, ha áron alul juthat a könyv iránt még nem érdeklődő emberektől kulturbónokhoz.

Nehézség, hogy a vidéki könyvterjesztés még nincs kellően megszervezve. Nehézségei lesznek az adminisztratív lebonyolításnak.

Ezek a nehézségek komoly akarattal megoldhatók. Addig is azonban, amíg a végleges megoldást megtaláljuk, ne feledkezzünk meg azokról, akiket a könyvkiadás válsága elsősorban és legérzekenyebben érint, sőt fenyeget: az írókról.

Anonymus: Pap Miklós

Kétszeres köszönet jár Háy Gyulának a Jövendő legutóbbi számában megjelent cikkéért, minden kulturszerető ember részéről. Először azért az őszinteségért, amellyel egyrészt a kukoricára térdepeltetett magyar kultúra legfőbb irányítóinak és gondviselőinek szemére veti példátlan közömbösségüket és ma már nyugodtan tudatos szabotázsnek nevezhető hanyagságukat; másrészt a kultúremler mezében tetszelgő közömbös vagy zsugori olvasórétegnek végre nyíltan kimondja, hogy a könyv és a színház még ma sem drága, sőt viszonylag még mindig a legolcsóbb szórakozás. Másodszor és főképpen pedig köszönet illeti őt azért az ötletért, amelyet a kulturkalória kötelező bevezetése érdekében felvetett. Sem Háy Gyulának, sem az ötletnek nincs szüksége simogató negnyugtatóra, mégis meg kell állapítani: a terv egyáltalán nem félmegoldás, nem sántit, még csak nem is biceg. A kulturkalória ötlete kitűnő, aki hibát talál benne, inkább szándékos rosszindulatról, mint vétkes könnyelműségről tesz tanuságot. Éltrevalósága és eredményessége egyrészt a gyakorlati kivitelezésen, másrészt a megvalósítás gyorsaságán mulik.

A gyakorlati kivitelezés fölött lehet vitatkozni, de nem sokat és nem hosszú ideig. Legcélszerűbbnek látszik az, ha törvényes rendelkezéssel kötelezik a munkaadókat, hogy az alkalmazottaiknak a rendszeresen fizetett kalóriaérték külön tíz százalékát kulturális célokra, kalóriatöbbletként juttassák a dol-

gozók számára. Az ez ellen emelhető egyetlen kifogást - hogy ez a munkaadók újabb anyagi megterhelését jelenti - egyszerűen nem kell tudomásul venni, amelyik munkaadó ezt a rezsitöbbletet nem bírja el, az hagyja abba munkaadói tevékenységét. A kulturkalória összegét a dolgozó szabadon fordíthatja színházjegy, koncertjegy, tudományos előadásokra jogosító belépőjegy, könyv vagy zenemű vásárlására, ugyyszólván minden olyan kulturális célra, ami éppen eszébe jut, kivéve a mozijegy vásárlására. /Hogy a mozijegyre miért kell ezt a tilalmat rendszerezíteni, ahhoz talán fölösleges minden különösebb magyarázat./ A Hágy Gyula által ajánlott utalványrendszer helyett kézenfekvőbbnek látszik és sokkal kevesebb adminisztrációval jár az a megoldás, ha a munkaadó kulturkalória címén kifizetésre kerülő járandóságokat egyösszegben az üzemi bizottság rendelkezésére bocsájtja s az üzemi bizottság feladata gondoskodni arról, hogy a kulturkalória pénzértékét a dolgozó valóban kulturális célra használja fel. A mindkét irányu, tehát így a munkaadó, mint a dolgozó felé - sajnos - szükséges ellenőrzést ugyancsak az üzemi bizottság gyakorolhatná. Ahol nincs üzemi bizottság, ott a bizalmi végezhetné ezt a munkát. Ahol pedig bizalmi sincs, mert a munkaadónak mindössze egy alkalmazottja van, ott semmiféle különleges rendszabályra nincs szükség, mert ha ez az egyetlen alkalmazott mindenáron visszaélést akar elkövetni, azt úgy sem lehet megakadályozni. Attól még nem fog összedőlni a Bazilika, ha előfordul egy-két olyan eset, hogy valaki a számára kifizetett kulturkalória pénzből kenyeret vásárol.

Lényegi hozzászólásnak ennyi tulajdonképpen elég is, leg-

feljebb még azért kell fogcsúrkogtatva lamentálni, hogy ebben az ügyben ne tartsanak megint öt tucat ankétet, kétszáz értekezletet és megszámlálhatatlan előzetes tájékoztató, adatgyűjtő, irányelvleszögező, félhivatalos és egészbaráti megbeszélést. A dolog sokkal sürgősebb és sokkal fontosabb, mint azt általában hiszik. Aki nem sajnálja a fáradságot, vegyen ceruzát a kezébe és számítsa ki: mit jelent az ötlet megvalósítása és mit eredményez elsikkasztása.

Athenaeum: Solt Sándor

A terv kitűnő, gyakorlatilag megoldható és igen nagy horderejű. Bizom gyors megoldásában. A kulturakalória bevezetése nemzeti kulturánk megmentését jelentené. A fiatal magyar demokrácia nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy nem vesz tudomást a könyvkiadás teljes leállásáról. Nem is beszélve a demokratikus átnevelés szükségességéről, a fasiszták könyvdömpingjéről és annak hatásáról.

A világ legkiválóbb koponyái szorgoskodnak, hogy előbbre vigyék az emberiség ügyét. Kis és nagy nemzetek felvilágosító és nevelő irodalommal igyekeznek népük kulturális színvonalát emelni, hogy a megindult nagy szellemi versengésben ne maradjanak le.

Az amerikai könyvkiadók attól tartanak, hogy felmérhetetlen papirkészletük nem fogja fedezni jelenlegi tempójuk szükségleteit. A Szovjet-Unió milliós példányszámu könyvujdonságai napok alatt elfogynak. Ugyanakkor Magyarországon nincs könyvkiadás. Miért? Mert a publikum a súlyos gazdasági viszonyok miatt képtelen szellemi szükségleteit is kielégíteni. Talán drága a könyv? Nem. A háboru előtti években egy 20 iv terje-

delmű, irodalmi értékű könyv ára 1-1.50 dollárnak megfelelő összegbe került. Ma ugyanaz a kiállítású és értékű mű a felébe sem kerül. A könyvkiadót nem terheli a felelősség. A magyar könyvkiadás bebizonyította, hogy hivatása magaslatán áll, amikor a könyvárakkal a volt békeárak felére ment le és a teljes üzlettelenség dacára is, amíg anyagilag bírta, folytatta a termelést. De kinek termelt a könyvkiadó?

A demokratikus szellemű termékek százezrei hevernek raktáron, amelyek mindegyikének fontos küldetése lenne.

Szellemi életünk megmentése hónapok óta nyílt probléma lett, melyet Háy Gyula "kulturkalória"-terve fog megoldani. A terv, mely minden dolgozó számára szellemi táplálékot ad, megindítana egy hatalmas kulturális fejlődést.

A kultur-kalória megnyitná a felvilágosodás zsilipjeit, mert nemcsak azok kapnának könyvet, akik most hiányát érzik, hanem rendszeres olvasásra szoktatná a magyarság legszélesebb rétegeit.

Meggyőződésem, hogy Háy Gyula ezzel a javaslatával felbecsülhetetlen értékű szolgálatot tett a magyar demokráciának.

Singer és Wolfner: Timár Andor

A magyar könyv kétségtelenül súlyos válságban szenved. Hetek óta a sajtó is élénken foglalkozik a válság okaival, írók, újságírók, kiadók szólaltak meg, de egy lépés sem történt a segítségnyújtás irányában.

Háy Gyula cikke az első, mely nem csupán kritikál, hanem ötletet is ad és amely nemcsak segítséget kér, hanem követek is, követeli a kultur-kalória gyors megvalósítását.

A kultur-kalória elve feltétlenül helyes, és alkalmas arra, hogy a tetszhalott könyvkiadást újra életre keltse. Megva-

lósításának vannak bizonyos technikai nehézségei, melyeket szakértőknek kell áthidalniok.

Miért veszélyezteti a kulturát a könyvkiadás válsága? Két okból. Először is gazdaságilag tönkreteszi az írókat, elvonja előle az életlehetőséget és nem ad teret munkássága kifejlesztésére, másodsor a 25 éven keresztül lenyomott közvélemény nem jut olvasnivalóhoz és nem képezhező át az olvasó sem, amit az elmúlt évtizedeken keresztül jobboldali fércmunkákkal fertőztek.

A Magyar Írószövetség, a Szakszervezetek, a Tudományos Intézetek és a könyvkiadók képviselőiből alakult bizottság állapítsa meg: a forgalomban lévő könyvek közül melyek alkalmasak a tervezet céljaira és a jövőben megjelenő könyveket is ez a bizottság bírálja felül. Állítsa fel a bizottság a budapesti és vidéki népkönyvtárakat és üzemi könyvtárakat; melyek így nevelő és szórakoztató igazi kulturamunkát végeznek majd és lehetővé teszik a magyar írók megélhetését és a demokratikus szellemű új művek megjelentetését.

Jövendő 1946.II.évf.16.sz.

Bétsch Eleméerné

Irók, könyvkiadók, szellemi vezérek csatlakoznak a
kulturkalória mozgalomhoz

A hozzászólások Háy Gyula által indított kulturkalória mozgalomhoz kapcsolódnak.

1. .... szemelvény ..... jegyzetét

Lukács György /1885- / filozófus, esztéta, irodalomtörténész, kritikus. A Tanácsköztársaság közoktatásügyi népbiztosa. Az ellenforradalom idején emigrációban él. 1945-ben tért haz. 1949-ig részt vesz az irodalmi élet irányításában, majd a munkássága körül támadt viták miatt visszavonul a közélettől. ~~1956-ban a Magyar Népköztársaságban kapcsolódik be ismét, átmenetileg.~~ és csak 1956-ban kapcsolódik be ismét, átmenetileg.

Ortutay Gyula 1. .... szemelvény .... jegyzetét

konzolidáció megszilárdulás, megerősödés

bon jegy, bizonyos szolgáltatások elnyerésére jogosít

Tamási Áron /1897-1967/ író. Az Ábel trilógia, a Hazai tükör, Bölcső és bagoly stb. művek szerzője. 1953-tól a Hazafias Népfront Országos Tanácsának; 1963-tól az Országos Béketanács tagja.

Jöjjön a kulturkalória!

[Keresztury közoktatásügyi miniszter, a munkáspártok, könyvkiadók, a Dolgozók Színház Szervezete nyilatkozatai:]

Keresztury Dezső

Mint a magyar kultúra felelős gondozójának legelső helyen is sajnálattal kell megállapítanom, hogy az új utakon induló ország eddig nem fordított kellő gondot a demokratikus magyar kultúra megalapozására és fellendítésére. A magyar közvéleményt tulságosan is lefoglalták a politikai, társadalmi és gazdasági bajok s feladatok. Egy kisebb réteg önfeláldozó erőfeszítéseivel sem megfelelő szellemi erő, sem megfelelő anyagi támogatás nem jutott kulturánk ápolására. Ezt mutatja köznevelésünk, tudományunk, művészetünk, népművelésünk mai helyzete. Pedig nyilvánvaló, hogy a magyar demokrácia próbaköve éppen az lesz: mennyi anyagi és szellemi erőt tud és akar áldozni a magyar kultúra korszerű kifejtésére.

A kultuszminisztérium már régóta érzi s látja az egyre tornyosuló nehézségeket. Eleinte az íróknak és művészeknek juttatott nagyobb segéllyel igyekezett áthidalni a bajokat, később megrendelésekkel sietett a nehéz helyzetben lévő írók és művészek segítségére. Ujabban intézményesen igyekszik biztosítani az írók foglalkoztatását s ezzel javítani a magyar könyvkiadás katasztrófális helyzetén. Elsősorban a népkönyvtárak, üzemi könyvtárak, iskolai könyvtárak ujjaszervezéséről és jelentős mértékben való gyarapításáról van szó. Terveink szerint mintegy 3000 népkönyvtár, kb. 1000 üzemi könyvtár és mintegy 4-5000 iskolai, nevelői, ifjúsági könyvtár rendszeres gyarapításáról lenne szó. Ez lehetővé tenné, hogy egyrészt az olyan művek, amelyek könyvtárakra valók, megfelelő példányszámban megjelenhes-

senek, másrészt, hogy az ország széles rétegei, ifjuságunk, nevelők, munkások és parasztok hozzájuthassanak a legújabb könyvtermés anyagához. A tárgyalások folyamatban vannak és nagyon fontos volna, hogy gazdasági életünk irányítói itt megértéssel siessenek segítségére a szellem munkásainak és a kultúra gondozóinak.

A mi terveinket, igen jól, termékenyen egészítené ki a kulturkalória gondolata. Nemcsak azért, mert minden dolgozó számára biztosítani kell a mindennapi ételmen kívül a megfelelő szellemi táplálék megszerzésének a lehetőségét is, hanem mert kiszélesíthetnők a magyar könyvtermelést s ezzel elősegíthetnénk, hogy a magyar íróknak megint kedvük legyen az alkotó munkához. Tudjuk, hogy a különféle közkönyvtárak fontosak, de nem pótolhatják teljesen a magánkönyvgyűjteményt, azokat a könyveket, amelyekhez személyes kapcsolata is van vásárlójuknak. Itt segíthetne a kulturkalória. Megvalósítását helyesnek tartom és a magam részéről nagyon szívesen támogatom.

Magyar Kommunista Párt propaganda osztálya: Orbán László

Háy Gyula javaslatának és a "kulturkalória mozgalomnak" jelentőségét abban látom, hogy a közérdeklődés reflektorfényét ráirányította a magyar demokráciának leggyengébb pontjára: a kulturális frontra. Kétségtelen tény, hogy hazánkban a politikai eredmények és a gazdasági ujjaépítés mögött messze elmarad a szellemi ujjaépítés, hogy kulturális téren aggasztóan hátul kullog a magyar demokrácia. Sőt helyenként - mint például az oly annyira jelentős könyvkiadás és könyvvásárlás terén - már nem is kullog, hanem egyenesen visszafelé megy. Ma már ott tartunk, hogy a könyvvásárlás és színházlátogatás a feketézők ki-

váltságává válik, mert becsületes munkával lehetetlen a legminimálisabb szellemi táplálékot is biztosítani. Ez a lemaradottság a kulturális fronton annál is veszélyesebb, mert az ördög sosem alszik és amelyik t^erpen a magyar demokrácia nem tudja hadállásait megerősíteni, azt a terepet előzönlí a reakció. Egész sereg jelenség mutatja, hogy a magyar demokrácia lemaradása, passzivitása kulturális téren, lényegében a reakció szellemi életünkben elfoglalt pozíciójának megerősödésére vezetett. Belenyugodni abba, hogy a gazdasági nehézségek kiüssék kezünk^{ből} a könyvet, annyit jelentene, mint cserbenhagyni a magyar kulturát és kiengedni kezünk^{ből} egy fegyvert, az ország demokratizálódásáért és fölemelkedéséért folytatott harcban.

Itt az ideje, hogy az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet szenteljünk, sokkal nagyobb erőt fordítsunk demokratikus kulturánk kérdéseire. A kulturkalória lényegében a minimális szellemi táplálék biztosítását jelentené és vásárló közönség biztosításával kétségek^{ki}vül nemcsak megmentené a könyvkiadást a teljes elsorvadástól, hanem egyuttal hatalmas lendületet adna kulturális életünknek. Az első és legsürgősebb lépés lehetne ez irányban, az 50 munkavállalónál többet foglalkoztató üzemek részéről, üzemi könyvtárak felállítása. A kollektív könyvvásárlásnak ilyen formája példa lehetne általában az egyes hivatalok, intézmények, egyesületek, szervezetek előtt és ezen keresztül s a kedvezményes színházjegy rendszerének kiépítésén keresztül is el lehetne érni a kulturkalória alapját képező gondolat megerősítéséhez: a demokratikus kulturánk megerősítéséhez olyanm^{ny}ira szükséges minimális szellemi táplálék biztosításához.

Szociáldemokrata Párt oktatási titkársága: Hárs László

A kulturát a múltban mesterséges határok választották el Magyarországon a dolgozó néprétegektől. Ezeket a határokat a demokrácia lebontotta, de az infláció és az újjáépítés gondolatai között még nem lehetett módja ahhoz, hogy utakat építsen a hajdani határokon át. A Szociáldemokrata Párt évtizedeken keresztül valósággal a csempész szerepét töltötte be, amikor az egyre kiméletlenebb hatósági ellenőrzés dacára igyekezett a valódi kulturát a munkássághoz juttatni. Ennek a csempész-korszaknak szerencsére vége. De megmaradt egy nagy tanulsága: hogy nincs még egy réteg, amely az igazi kulturára szomjasabb s iránta fogékonyabb lenne, mint a munkásság.

Ezt a fogékony kulturaszomjas munkásságot mindenáron hozzá kell juttatni a szellemi élethez, amelytől ma nem hatósági intézkedések, fasiszta rendelkezések, hanem gazdasági helyzete zárja el.

Mindezt azonban csupán megállapítottuk a tényt, de alig tettünk valamit megváltoztatása érdekében. Háy Gyula javaslatára a Jövendő hasábjain az első konkrét és megszívlelésre méltó indítvány, amely ötletessége és határozottsága mellett kettős előnyt kínál. Az első, hogy a kulturát a munkássághoz juttatja. A másik, hogy a munkásságot a kulturához juttatja. Ami nemugyanaz. A kulturakadópia elképzeléseinek megvalósítása révén ugyanis a munkásság végre valóban könyvvásárló és színházi néző lesz. Ez az egyik előny, amely a munkásság általános kulturnívójának emelkedését eredményezheti, igényeinek kielégítése révén. Ugyanakkor azonban a munkásság, mint aktív könyvvásárló és olvasó, érvényesítheti a maga szellemi befolyását /mert hiszen csak azt vásárolja, nézi vagy hallgat-

ja meg, amivel egyetért, amit helyesel/ és ez a kultúra általános szintjének emelkedését eredményezheti, sőt kell, hogy eredményezze. Mire pedig az átmeneti megoldás, a kulturkálória, szerepét betöltve, fölöslegessé válik, az eredmény a magas kultúrszinvonalu munkásság és a magas szinvonalu kultúra lehet. A gyárak és üzemek tulajdonosai pedig ne mondják, hogy erre nincs pénz, mert ha volt pénz a fasiszta multban lábsztárokkal tömött labdarugócsapatok, tánciskolának használt "kulturtermek" és más kirakatintézmények fenntartására, akkor kell végre pénznek lenni az igazi kultúra is.

A gyakorlati megoldás különféle lehetőségeinek megvitatására természetesen nem eléggé tágasak a Jövendő hasábjai. Ehhez olyan konferenciára van szükség amelyen a gazdasági és a szellemi élet szakemberei s a dolgozók ügyét védelmező pártok megbizottai a kormány és a szakszervezetek képviselőivel egyetértésben megállapítják azokat a konkrét tennivalókat, amelyek nemcsak a könyvek és a színháznak biztosítanak igazi fogyasztót, de a fogyasztóknak igazi kulturát is.

A DOLGOZÓK SZÍNHÁZI SZERVEZETÉNEK INTÉZŐBIZOTTSÁGI TAGJAI:

Palla István, Községi Élelmiszerüzem, Simon Géza Hungária vegyiművek.

Az elmúlt héten harminc budapesti nagyüzem kulturális vezetője gyűlt össze a Dolgozók Színházi Szervezetének ülésén, hogy megvitassa a kulturkálória kérdését. Az ülés eredményeképpen beadvánnyal fordultak a Szakszervezeti Tanácshoz, melyben kifejtették, hogy a demokratikus irányu kultúra a mennyiségi nevelés legfontosabb tényezője. A kultúra minél szélesebb körben való terjesztése garantálja demokráciánk felépítésének gyorsulását. Csakhogy demokratikus szellemi életünk irányítóinak hang-

ja nem juthat el a dolgozók fülébe, hiszen a dolgozó társadalom mai jövedelme mellett képtelen megvásárolni a szellemi kincsek árualakot öltött produktumait. Ezért szükséges a kulturkalória megvalósítása. A kulturkalória mind politikai, mind gazdasági téren az átmeneti inflációs idő alatt is pótolhatatlan szerepet töltene be. Megteremtése a demokrácia létfontosságú szempontjaitól eltekintve is napjaink egyik legszomorubb gazdasági problémáját oldaná meg: a művésznomort. A művész-társadalom, ez a szellemi irányításra hivatott réteg, ténylegesen nyomorog, a dolgozók országot fenntartó rétege pedig szellemi nyomorban tengődik. A végleges megoldás idejéig is az állam segítő keze a kulturkalória megvalósításával kölcsönösen meg tudná szüntetni a nyomornak ezt a két áldatlan és káros formáját. Hisszük, hogy a kulturkalória sürgősen meg fog valósulni és máris arra kérjük az illetékes szerveket, hogy annak felépítésében ne feledkezzenek meg a színházakról. Az élőszó hatalmas faktora nem marad el semmiben a könyv közvéleményirányító ereje mögött. A színház tömegnevelő hatása felbecsülhetetlen érték. A magyar színházi élet mai formájában és jelleében nem tartható fenn, hiszen gazdasági alap nélkül a dolgozó társadalom szükségletei helyett egyre jobban az ugynevezett feketéző rétegek izléséhez simulnak még jószándéku színházaink produkciói is. Kétségtelen, hogy ez emelkedés helyett végzetes süllyedést jelent színházi kultúránkban.

A kulturkalória problémája színházi vonalon igen simán oldható meg, hiszen szervezetünkön keresztül a munkásság ma is kollektive, üzemenként, szakszervezetenként látogatja az előadásokat és ha ezt a formát a Szakszervezeti Tanács szoros ellenőr-

zsalatt álló szervezetünk a kulturkalória kiterjesztő segítségével továbbra is fenntartja, úgy minden visszaélésnek elejét lehet venni.]

Cserépfalvi Imre könyvkiadó:

A magyar könyv jelenlegi válsága sajátságosan helyi jellegű. Soha nem volt olyan nagy érdeklődés külföld részéről a magyar könyvek fordítási jogaiért, mint az elmúlt félév alatt. /Nyilván azért, mert mindenütt könyvkonjunktura van és a kiadók lázasan kutatnak kéziratok után./ Az egész világon mindenütt könyvhiány van. E világjelenség közepette Magyarországon a könyvek nagyrészt aladatlanul maradnak a kiadó raktárán.

Felületes vizsgálódás után mindenki kizárólag a jelenlegi súlyos gazdasági viszonyokat okolja: a munkavállalóknak a mostani fizetésük alig elég az élelmezésükre, miből tudjanak könyvet vásárolni? Ez így tökéletesen igaz is. Ezen rétegre vonatkozik Háy Gyulának eredeti elgondolása: "a kulturkalória". De miért nem vásárol könyvet az a 10-15000 szabadpályán dolgozó, jól kereső, akik meg is fizethetik a könyvek mai árát?

Szerintem a könyvpropaganda hiánya is egyik oka a válságnak. Eszembe jut egy pesti könyvügynök, aki mindenáron rá akart beszélni könyvrészletosztály létesítésére. Próbáltam magyarázni neki, hogy a kiadásomban megjelent könyvek tartalmuknál fogva csupán kis olvasóközönséget érdekelnek és ezek nem alkalmasak széleskörű terjesztésre. A maga részéről a leghatározottabban kijelentette, hogy nincsen jó vagy rossz könyv, csak jó és rossz ügynök van. Mert ő például minden könyvet el tud adni, amit a kezébe kap. Magyarország híres volt a könyv részletügynökeiről. A magyar nagykiadók berendezkedtek a "részletüz-

letekre" és tényleg eladtak mindent. Az inflációs idők ezt az üzletágot teljesen kikapcsolták, a komoly nivós irodalomnak Magyarországon sohasem volt nagy keletje. Ilyen könyveket még "prosperitás" idejében is 7-800 példányban adtunk el a könyvüzletek útján, a többit pedig egyes kiadók - akik részletosztállyal rendelkeztek - ügynökök útján "pofozták be" a publikumba.

Ezen kell most változtatnunk. Nivós, válogatott könyveket kell megjelentetni, de fel kell kelteni az érdeklődést sokkal jobban, mint a múltban a könyvek iránt és módot kell adni arra, hogy a könyvet megvehessék. Elgondolásom szerint széleskörű könyv-, illetve irodalom-propagandát kell megszervezni. A közönség figyelmét ebbe az irányba kell terelni, mert véleményem szerint Magyarországon nagy általánosságban nincsen "könyvéhség". Eltekintve természetesen egy igen vékony rétegtől, amely ezelőtt is többé-kevésbé a gyomrától vonta el a könyvvásárlásra szánt összeget. Hágy Gyula szavait idézve, ezek a "kulturális éhenhalás küszöbén állanak". Ezért örömmel üdvözlöm és köszönöm Hágy Gyulának szenvedélyes kiállását a magyar könyvügyében.

Jövendő 1946. II.évf. 17.sz.

Bétsch Elemérné

Jöjjön a kulturkalória!

A szemelvény részleteket tartalmaz a kulturkalória-mozgalom támogatóinak hozzászólásaiból. A mozgalmat Háy Gyulának a Jövendő c. lap 1946. 15. sz.-ban ~~közvetítették~~ "Követeljük a kulturkalóriát" - ~~közvetítették~~ címmel közzétett cikke indította el.

Keresztury Dezső / 1904- / költő, irodalomtörténész, kritikus. 1945-1947-ben ~~vallás~~ és közoktatásügyi miniszter. 1948-ban a MTA főkönyvtárnoka, majd az OSZK osztályvezetője lett.

Cserépfalvy Imre: / 1900- / ~~könyvkiadó~~
könyvkiadó. 1919-ben a Vörös Hadsereg tisztje, majd Párizsba emigrál. 1928-ban tért haza. Könyvkereskedést és kiadóvállalatot alapít még ebben az évben. A korszak haladó szellemű kiadói között tartják számon, aki a fiatal irónemzedék legjobbait gyűjtötte maga köré. A Szép Szó c. lap, kiadója. A magyar valóságot feltáró szociográfiai művek kiadása /Magyarország felfedezése c. sorozat; Illyés, Féja, Kovács Imre, Szabó Zoltán, Móricz Zsigmond, stb. írásai/ több ízben vezettek ~~a~~ összeütközésre a kiadó és hivatalos szervek között. Több József Attila kötetet jelentetett meg.

1945. után Cserépfalvy szervezi meg a Szikra kiadóvállalatot, amelynek első igazgatója lesz. A Könyvkiadók Országos Egyesületének elnöke. Saját kiadóvállalata 1950-ig működik, akkor államosítják. 1945 után főként zeneműveket és tankönyveket adott ki.

U

A z u j o l v a s ó k ö z ö n s é g a l a k u l á s a

BÖLÖNI GYÖRGY:

Könyv és olvasóközönség

Allandóan felvetődik a kérdés, hogy a régi olvasóközönség szétforgácsolódásával kikből terelődik össze az olvasók tábora és ki olvas ma könyvet Magyarországon? Az alulról feltörekvő új népi rétegeknek van-e már elég kulturereje arra, hogy fenntartsa a könyvet? Üzleti kérdés, vajjon a kiadók megtalálják-e számításait, de elsősorban kulturkérdés ez, hogy az a népi demokrácia, mely felosztotta a földeket, építi a hidakat, munkába állítja a gyárakat, gyorsult ütemben adja meg az ország felépítésének új formáját, bele tudja-e ilyen tempóban a kulturába is állítani a dolgozókat. Vajjon az új Magyarország épülésével tempót tart-e a dolgozók szellemi országának épülése?

Bizonyos, hogy a magyar könyvek szellemének fel kell váltania a régi szellemet, hogy minden írás, a szépirodalom is, a formálódó új társadalom képét verje vissza, ennek igényeit elégítse ki és feladatait segítse elő. Nem elég felosztani a nagybirtokot, ezt a nagybirtok_kulturát is parcellázni kell, a kulturának is azokévé kell lenni, akik azt megművelik. Az olvasók között is el kell tűnni a kiváltságoknak, a könyv ma már nem egy kiváltságos izlésű olvasóközönségé, hanem mindenkié. Ha tipuscipőket gyártunk, hogy kiszolgáljuk a dolgozók elsődleges szükségletét, hogy tűnjenek a még elég bőven található mezitlábások, el kell tűnniök a kultura mezitlábásainak is. Olyan könyveket kell írni és kiadni, melyek elsősorban az eddig a kulturából kizárt nagy tömegek vágyát és igényeit elégítik ki, olyan könyveket, melyek beilleszkednek az országépítés munkájába és ezt szolgálják. Ha minden módon igyek-

szünk tágitani az olvasók táborát és mind lejjebb ásunk a népi rétegekben, olyan könyveket kell ennek az új olvasóközönségnek adni, melyek az új társadalom megteremtésére hasznosak.

A régi rend vezérsége a földosztással, az üzemek állami tulajdonbavételével, a régi hivatalnokosztály kicserélődésével megszűnt, de megszűnt szellemi vezetése, kiváltsága, egyeduralma is. Az átalakult és szétforgácsolódott polgári rétegek ma már nem a nemzet szellemi életének a gerince. Az új olvasóközönség, mely felőlük jelentkezik, még mindig szeretné rányomni bélyegét a magyar könyvtermésre és gátolja ennek teljes felszabadulását. Ahhoz az irodalomhoz ragaszkodik, mely a múltját vetíti vissza, olyan világot, melyben kellemesen érezné magát, olyan könyvekre vágyik, melyek ha nem is ringatják álomba, de elterelik figyelmét a mai, számára "csuf" világ felől.

A régi olvasóközönséget megrázta a világnézeti válság. Annál nagyobb volt ez a krízis, mert 25 év elzárta a szabad levegőtől és lehetetlenné tette számára a megismerés lehetőségét, az önmaga nevelést és a kívánsága szerinti szellemi világ kialakulását. Az apokaliptikus zavarban feldult lélekkel, kábult fejjel kezdett hozzá az új élethez és kétségbeesetten ragaszkodott a régi világhoz, mely bukását előidézte. E meghasonlott osztály gondolkozóbb és világosabb rétege mégis feleszmélt, tisztába jött feladatával és a kulturában elfoglalt helyzetével. Ez a réteg tehát kevésbé érzi a szakadékot, mely az új országbirtoklótól és a bennük rejlő új olvasóktól elválasztja. A szakadék azonban még köztük is fentáll és ezért nehéz ma ezt a szétszaladt és még egységbe nem tömörült közönséget könyvekkel kiszolgálni. Annál inkább nehéz, mert minél sarkalatosabban alakul át az új olvasók számára a magyar világ, annál kevesebb közülük lesz azokhoz a könyvekhez, melyek a régi olvasók szórakoztatására, igényeinek kielégítésére és művelődé-

sére készülnek. A régi rend értelmiségének be kell látnia, hogy nemcsak politikailag és a társadalmi rend fejlődési irányában kell bekapcsolódnia az új életbe, hanem ehhez kell igazítani szellemi vágyait is. Nem különleges vágyakkal kell előállania: első-sorban a közösség érdekében kell megszabni kulturigényeit. Olvasási kedvüket ne fordítsák tehát a múlt lídércei felé, ne hódoljanak válogatás nélkül a nyugati irodalom előtt, hanem igyekezzenek a könyvekben is hozzásimulni az átalakult magyar társadalom kíván-ságaihoz, ha csak nem a múlt kísérteteiként akarnak élni. Ne fe-
ledjék, hogy még nem egy megszilárdult, nyugodt rendben élünk. Egy átalakulásban lévő világ folytat állandó küzdelmet a régi rend-szerrel minden vonalon. A dolgozók harca folyik az állami hatalom-ban való részesedésért és az új világ kialakulásáért a könyvnek is küzdenie kell. A könyvnek is segítenie kell átgyurni a mának még nagyon is régibe fogózkodó szellemét. Hiszen a könyv nemcsak szó-rakozást nyújt, nemcsak esztétikai élvezet, hanem szellemi, társa-dalmi és politikai nevelő. Egyetlen megjelent könyv sem lehet kerék-kötője, hanem csak előrevivője a haladásnak.

Míg a felsőbb rétegű olvasóknak ez a tétova átalakulása folyik, az alatt már itt van holt bizonyossággal a népi rétegekből felemel-
kedő fogékony olvasóközönség. Magam észleltem a multkoriban ennek az új közönségnek nagyon is szembeszökő jelentkezését. Debrecenben vettem részt egy alkalmi könyvnapon, melyet egyik nagy kiadónk ren-dezett. Míg a régi közönség érdeklődése és vásárlási kedve feltünő-en megcsappant, addig már jelentkezett az új olvasóközönség, mely bele akar izlelni a kulturába. A könyvsátor előtt feltűnő gyér volt a "kaputos" ember, annál inkább ott sürgött a munkás és a paraszt. Érdeklődéssel forgatták a könyveket és vásároltak. Kevés keletje volt a drága könyveknek, a vaskos regényeknek, annál nagyobb kíván-

csisággal vették kézbe az elméleti könyveket és szétszedték az olcsó teorisztikus munkákat, melyekből meg kívánták ismerni azt az új társadalmat, melynek ők immár cselekvő tagjai. Háromezren vásároltak két délelőtti könyveket. Kis diákok izgalommal szurták le egy-egy megkívánt könyvecskéért fillérjeiket. Láttam anyókat, aki zsebkendőjéből kotorta elő garasait, hogy egy felvilágosító munkát vigyen haza az urának: "az majd felolvassa neki, mert ő még nem tud olvasni". Parasztember bökdöste végig ujjával a könyvek sorát és megszólalt: "Adjék nekem valamit attól a Marxtól..." Ezt csak példaként hozom fel, de hiszen mennyi áramlatja, mennyi sokfélesége van a hasznos könyveknek, melyek az ismeretszerzésben, a tudásban és a felvilágosításban az új olvasót idáig elvezetik.

Itt van tehát az új közönség, melyet minél gyorsabban és okosabban megfelelő könyvekkel kell kiszolgálni. Meg kell szervezni az olvasókat, egybe kell fogni a sokféle futó sokféle tevékenységet és az így megnövekedett olvasók számára meg kell teremteni az olcsó magyar könyveket.

DIÁRIUM, 1948. 3. sz. - 80-81. p.

Szücs I.
OSzK

Bölöni György: Könyv és olvasóközönség

Bölöni György: /1882-1959/ író, publicista. A Tanácsköztársaságban vállalt szerepe miatt emigrációba kényszerül. Főműve Adyról írott monográfiája. /Az igazi Ady./ 1957-59-ben az Élet és Irodalom c. lap szerkesztője.

Czibor János:

KÜZDELEM AZ ÚJ OLVASÓKÖZÖNSÉGÉRT

1.

A karácsonyra megjelent könyvek mennyiségben nem maradtak alul a háboru előtti évek hasonló termésén. A kiadók együttes karácsonyi könyvjegyzéke 230 kötetet hirdet, s ha ennek kis százaléka nem is készült el időre, a szám mégis tekintélyes, s így magában azt látszik bizonyítani, hogy könyvkiadásunk erős ütemben éled újra. Sajnos, csak újra, és nem újjá. A kiadók egymással versenyezve dolgoznak és a közönség vásárol, - nehezen tételezhető fel, hogy ennyi könyv kiadói ráfizetéssel jelenjen meg -, de a százalékarány a kiadásra valóban érdemes művek, és az értéktelen fércmunkák között a régi. Tömegével jelentek meg a selejtes hazai és külföldi regények, szinte olyan áradásban, mintha a kiadók a hosszú mulasztást kárnák jóvá tenni. Nem kulturéletünk újjáéledését jelenti a sok könyv, inkább azt, hogy a legtöbb magyar könyvkiadó számára megszűnt a két év óta huzódó, tapogatózó várakozási állapot. Végre biztosabbnak, könnyebbnek látszott a megzavarodottságából lassan szintén felocsudó régi közönség felé fordulni, mint új izlés, új olvasók felé utat törni. Annál is inkább, mert a régi közönségnek ma is az kell - sőt sokkal jobban az kell -, ami régen: rendkívüli karrierrek, csodálatos szerelmek, busás hasznok, elképesztő ostobaságok történetei, a kispolgári hazugságok sokféle, de mégis egyformán csömörletes ápolgatása.

Néhányan megvonták már a párhuzamot a földosztás végrehajtása és egy másfajta "birtokrendezés": a szellem, a műveltség korlátlanul juttatható vagyona szétoztásának szüksége között. A feladat nem kisebb, mint a földosztásé, sokféle önmagában is rendkívüli

részletmunkát és a részletek egységes összeállítását kívánja; teljességében pedig szorosan hozzátartozik a Magyarország demokratikus átalakításáért folytatott harchoz. Küzdeni kell nemcsak a maradi "birtokosok", - a műveltséget arisztokratikus kiváltságnak tekintők - ellenállásával, hanem meg kell találni az utat a leendő ujjgazdák felé is. Ma már megállapíthatjuk, hogy az átalakulásnak ebben az irányban sok jó eredmény történt, de a magyar könyvkiadás, melynek szükségyszerűen a munka részesévé kellene válnia, a megjelentetett könyvek szellemében éppen ellene fordul. A népművelés és a könyvkiadás közös kérdései az elmúlt két év folyamán gyakran előkerültek, de részlettervezéseknél idáig sohasem történt egyéb. A friss lehetőségeket pedig inkább rontják az egyébként sokszor jóindulatu, de tulságosan egyoldalú vagy tulságosan üzleti szempontú kísérletezések. Igaz eredményt csak az hozhatna, ha a könyvkiadás gyökeres megváltozásával elébe menne az új olvasóközönségnek.

2.

Arról van szó, hogy lehetővé kell tenni, meg kell valósítani a haladó tömegek találkozását a tiszta műveltséget nyújtó irodalommal, - azaz gyakorlati síkon nézve: könyvekkel. Szomorú tanulsága irodalmunknak, hogy igazát mindig csak a történelemben, vagy még ott sem, csak az irodalomtörténetben bizonyíthatta. Minden lehetséges módon küzdelmet kell indítani az új olvasóközönségért, hogy az egész nép ítéletében tetőzhesse be magát a születő új és nyerjen friss értelmet a megőrzésre érdemes régi. Az irodalomnak is csak ez a kapcsolat adhatja meg igazi értelmét, így tűnhetik ki majd minden leírt sor mögül az íróira, szellemi vezetőire éber szemmel vigyázó nép figyelmének munkálása.

Sokan hiszik azt, hogy az irodalomnak és az új közönségnek ez az annyira szükséges találkozása magától megvalósul, mintegy szocio-

lógiai kényszerűségből. Az irodalom egészséges, szabad fejlődése és a társadalom minden osztályát magába foglaló közönség egyforma haladása esetében a megújulásokat bizonyára könnyebben létrehozzák a spontán érvényesülő erők. De nálunk, ahol a nép politikai és gazdasági jogaiért is olyan ellenállásokkal kell megküzdeni, amelyek erejüket nagymértékben éppen a nép tájékozatlanságából szivják, a nép műveltsége sem növekszik magától. A magyar irodalom körül lassan ismét olyan anyagi és erkölcsi helyzet alakul ki, amelyben, - a társadalmi változást tekintve - minden sötétenlátás jogos. Sok szó esett idáig az írókról, az irodalom azonban az olvasók ügye is, és kettőjük között a könyvkiadás apparátusa kölcsönös vonzásukat a maga szempontja szerint használja fel, és így befolyását mindkét irányban a látszatnál nagyobb mértékben érvényesíti. Az olvasók könyveket vásárolnak, rendszeresen és nagyjából azonos írásbeli és érdeklődési körben. Ha egy ilyen érdeklődési jegy észrevehetően jelentkezik, /egy-egy könyv gyors fogyásában/ a kiadók felfokozzák és variálják a teljes kihasználás érdekében. /Orvos-regények, regényes életrajzok elburjánzása./ Az ilyen, sokszor hosszulejáratu divatok, a kiadókon keresztül hatnak az írókra is, nem csak abban, hogy néha a könnyű sikert keresők kiszolgálják a divatot, inkább abban, hogy a divat elnyomja a vele nem-egyezőt. Kétségtelen tehát, hogy irodalmunk mai problémája is csak a közönség és a könyvkiadás kérdéseivel teljes.

A parasztság, és különösen a szegény parasztság sohasem volt és ma sem része olvasóközönségünknek. Nem számottevő az a kivétel, melyet az agrárszocialista iskolát jártak, vagy a népiirodalom kötetéhez hozzájutók jelentenek. A város felé igyekvők pedig éppen a város selejtes könyveiből nyertek némi ösztönzést. Ma már a parasztságban oszlik a közömbösség, sokhelyt várják növekvő ismerniakarás-

sal az elérhetetlen könyvet. De a tájékozatlanság és méginkább a mai könyvtárak mellett gondolni sem lehet arra, hogy részükről rendszeres könyvvásárlás kezdődjék.

A szervezett munkásság harminc év alatt sem juthatott odáig, hogy biztos ítéletével és szigorú szelektálásával irányító tényezője lehessen a könyvkiadásnak. Mostani megnövekedése sem változtatott jelentősen ezen a helyzeten, sok más okon kívül szintén a pénztelenség miatt.

Mai olvasóközönségen ugyyszólván a régit kell értenünk, mely a háború alatt, a hazai viszonyokat tekintve rendkívüli számúvá növekedett. Ez nagyjából a pesti kispolgárság. Számukra virágzott a nagy könyvkonjunktúra, őket szolgálták a kiadók, míg bekövetkezett, hogy az olvasók nagy tömege jobban ismerte a külföldi szórakoztató irodalmat, mint a magyar írók közül akár a legjelentősebbeket is. /Nem kétséges, hogy Budapesten tiszta annyian ismerik Margaret Mitchell, vagy Bromfield műveit, mint bárkiét a kortárs magyar írók közül./ Ebben az olvasóközönségben a háború vége fontos változást hozott. A kispolgárság, ha nem is ébredt fel, de megzavarodott, hosszú ideig nem tudott beletemetkezni a régi merengéssel kedvelt álmvilágába. Ez a kedvező alkalom ma már elmúlóban van.

Ebbe a táblába illeszkedik bele az igazi, értő közönség, melyre arányai és az irodalomhoz való sajátos viszonya miatt a beavatottak megjelölés illik legjobban. Ezt a réteget tulajdonképpen a Nyugat irodalmi forradalma alakította ki, amely - mivel a társadalomban csak egy elvetélt polgári forradalomba érezhette gyökerét -, nagy irodalmi életet teremtett, de valódi közönsége fokozatosan elszigetelődött. A második megújulás, a népi irodalomé, a hatalom olyan rendkívüli elnyomása alól tört elő, hogy az olvasóközönség szempontjából nem lehetett más következménye, mint az örökségül maradt elszigetelődött réteg újraszervezése. A népi írók kiáltásai a népet rán-

gatták, de az egészből még sem lett felszabadító áradás, - a nép felé nagy eredmény lett az is, hogy szétszivárgott ereken bomlasztották a százados közömbösséget. A haladó irodalom és a beavatott elitközönség ilyen viszonyának van ma egy jellemző tünete. A beavatottság gyakran fontosabb, mint a féltékebységgel körülvevett művek leglényegesebb értelme: mely éppen a nép ügyétől való gyakorlati elszigetelődés ellen szól. Ez az írókat, műveket, felesküdt olvasókat összefogó meghitt varázskör, - megeshetik - magát az író is megtéveszti saját korábbi művének mai konzekvenciái felől.

Nincs szükség többé az önmagába zárkozó, tulzott irodalmi életre sem, meg kell születnie az új olvasóközönségnek, elsősorban a parasztság és munkásság tömegeiből.

3.

Az új olvasóközönség kialakulásának problémái másfelől a könyvkiadással függenek össze. Ebben az összefüggésben a helyzet még reménytelenebb. A karácsonyi könyvpiac megmutatta, hogy a magyar könyvkiadás fokozott erővel visszatér a háboru végével megszakított útjára. Akik mindig figyelemmel kísérték a magyar könyv ügyét a legnagyobb elkeseredéssel láthatták, hogy az a rengeteg silányságot, betű-mosléket jelentő név, mely a háboru alatt itt mind nagyobb és nagyobb könyvsikert jelentett, ismét hiánytalanul ellepte a könyvesboltok kirakatait. A pontos kép kedvéért vizsgáljuk meg magát a karácsonyi könyvtermést és a kiadókat.

32 kiadó jelentetett meg 230 kötetet, ebből 130 magyar író műve, kis kivétellel első kiadások. Szépirodalom 135 kötet, - az ifjusági könyvek nélkül!

Négy kiadóvállalat a Függetlenségi Front egy-egy pártjával áll összeköttetésben. Munkájuk, - tul a magyar nyelvü politikai irodalom pótlásán is - fontos /és tartalmaz jellemző jegyeket a koalíciós

pártok szellemének teljesebb megértéséhez is/. A Szikra Andersen-Nexő, Gorkij, Wasilewska és Medgyesi Károly, Tamás Aladár könyveinek kiadásával váltja valóra tervét: bemutatni a nálunk még ismeretlen külföldi klasszikusokat és az új magyar szellem első írásait. /Tamás Aladár könyvével szemben ugyan lehetne erős kifogásokat tenni, de ez már az értékelő kritika feladata./ A Népszava a párt régi küzdelmeinek történetét tárja fel Bóhm Vilmos és Buchinger Manó kötetivel. A Misztótfalusi néven alakult új kiadóvállalat Szabó Pál, Veres Péter, Németh László nevével indul, - a Sarló pedig hosszabb idő óta nem dolgozik.

A régi nagy kiadók közül kevés az, mely feltétlen igényességgel dolgozik és így kiadói szignettje magában is jó fémjelzést jelent. Így az újjáépülő Franklin-Társulatnak és a Révai Intézetnek sikerült a maga közönségével állandó kapcsolatot tartva régi színvonalán maradni. /Bár az utóbbinak elengedtük volna Bókay János könyvét, még akkor is, ha a szerző a vállalat igazgatója./ Elismerést érdemel az Anonymus és Cserépfalvi vállalatok munkája; ezek a kiadók, sokszor mellőzve a más parancsoló üzleti szempontokat, helyes értékelésükkel gyakran fordulnak új tehetségek, vagy nálunk még ismeretlen külföldi nevek felé. Néhány más kiadó, így az Egyetemi Nyomda, Officina, Bibliotheca kiadványaiknak bizonyos sajátosság jelleget teremtettek, munkájuk fontos részét jelenti az utóbbi évek művelődésének. Ide tartozik a felszabadulás óta működő "Budapest" kiadó is népszerű antológiáival és olcsó sorozataival.

Azoknak a kiadóknak a sorát, melyek szívesen szolgálják ki az értékestől hevesen tartózkodó közönséget, az Athenaeummal kell kezdeni. Az ismeretes per óta a jó irodalmat remélő olvasók figyelme és bizalma fordult feléje. A vállalat birtokában olyan kiadói jogok vannak, amellyel élnie kötelesség lett volna. Ady régen késő prózai munkáinak gyűjteményes kötetei, vagy a könyvpiacról teljesen eltűnt

Móricz Zsigmond kötetek /Rózsa Sándor, Boldog Ember stb./, helyett az Athenaeum Medveczky Bella: Havasi Börtönével, és gróf Cianó naplójával lepte meg a várakozókat. Az utóbbi elkobzásán őszintén örülni lehet. /Többi új könyve Rideg Sándor, Sirmai Rezső, Vészi Endre, Balázs Béla, Caldwell-Taylor, Stiernstedt, Ján művei és Thomas Mann kiáltóan izléstelen kötésű könyve./ A vállalat új vezetőségének eszébe sem jut a parasztság és munkásság számára olcsó és nagytömegben megjelenő könyveket készíteni. Talán túlzásnak látezhatik ilyen marasztalóan itélni, - mégis Medveczky könyvének nagy gonddal készült kiadása éppen az Athenaeum részéről a dolgozók művelődésének árulását jelenti.

Az Új Idők karácsonyi meglepetése Zsigray Julianna, Fekete István, Vicki Baum, du Maurier, Hutchinson új regényei. Ekekről a könyvekről nincs mit mondani, megjelenésük tette azt, hogy a mai könyvkiadás nem tűnhetik fel jobbnak a réginél. A Dante két hónap alatt tízezer példányban adta ki a minden háboru után obligát Remarqueot; a Pantheon pedig egyszerre két Lóránth Lászlóval, valamint egy Vándor Kálmánnal jelentkezik. Igaz, hogy ezek a kiadók néha tesznek könyveket a mérleg másik serpenyőjére is, de az aránytulságosan kedvezőtlen. Vannak, akiknél jobb: például a Hungáriánál /Devecseri, Sótér, Lukács György, - és Vicki Baum/, vagy a Novánál /Joyce, Upton Sinclair, - és Török Rezső/.

A kisebb vállalatok közül a Szöllősy és Faust cég munkája biztató; ezzel szemben eleven cáfolatául minden papirhiánynak, alkalmi kalózkodások, háttérben működő kiadók garmadával öntik az értéktelent. Érdemes külön megemlíteni egy Hattyasy /!/ elnevezésű kiadót, ez egyszerre két testes S. Bokor Malvin regényt és Gyenes Rózsa beszédes című könyvét /Foglalkozása: szerelem/ hirdeti, - vagy a Barka nevű kiadó könyvét: egbelli Czirbucz László: Szól a rege

emberekről, mely a "kitünő író és költő életből meritett gyönyörű balladáit" tartalmazza. Érzékeltetni, hogy hol is tart a magyar könyvkiadás, vegyünk egy másik könyvet. Claire Kenneth: Éjszaka Kairóban, - kiadója Grill Károly. A regény kiadói hirdetése a következőképpen hangzik:

A gyönyörű magyar asszony és az igazi férfi, az angol gárda kapitányának izgalmas szerelmi regénye, a közelkeleten, a háboru kitörésének tulfutott légkörében.

Lehet-e ennél töményebb bemutatása annak, mit ér, és hova igyekszik a mai könyvkiadás? /Figyelemre méltó az is, hogy a hangzatos nevű szerzőnőnek valójában bizonyára sokkal pestiesebben hangzó neve van./ A nő íróknak különben is nagy keletje van: Berend Miklósné, Gellért Anikó, Ignác Rózsa, Szili Leontin, Peéry Piri, Balogh Margit, Bródy Lili nevei és az előbb említetteké mind azt jelenti, hogy a, néha korszerű mázzal álcázott, nagy szerelmi történetek elmondásának ideje jött el és nem a dolgozók könyvhöz jutásáé.

Felesleges felsorolni az összes hasonló termékeket, ennyi is eléggé mutatja a magyar könyvkiadás erkölcsi csődjét.

4.

Befejezésül foglalkozni kellene valamilyen kivezető ut tervével, ez azonban maga is terjedelmes tanulmányt jelentene. A kérdésre különben is csak a gyakorlat adhat feleletet: a dolgozók számára kell könyvet termelni.

Ma egyfelől állanak a kiadók, - másfelől azok, akiknek könyv ma sem jut: Parasztok, munkások, dolgozók iskolájában járók, partikulákban tanulók és tanítók, népikollégisták, a tanítás igazi értelmére most eszmélő tanárok; óriási tömege azoknak, akiknek felvilágosodásán és szellemi haladásán a magyar demokrácia sorsa mulik.

Ezeknek az érdeklődése kutatja fel a vidéki ásatag kaszinókönyvtárakat, és ezeknek a szomjuságát használják ki, csapják be a könyvkiadók és terjesztők üzemet, gyárat látogató ügynökei. A könyvkiadás: üzlet, és a kiadók többre tartják a régi, olajozott sineken futó üzleteket, mint a számukra még bizonytalanul mutatkozó új lehetőségeket. De lehetetlen, hogy egy nép ujjászületésének harcát a könyvkiadásban, a szellemi élet legfontosabb tényezőjében ilyen fokú rothadás kísérje és ha elsősorban maguk a kiadók nem értik ezt meg idejében, később esetleg nehezebb módon kell megérteniök.

A másik oldalról pedig harcot kell kezdeni a selejtesség áradása ellen. Írók, olvasók, pártok, üzemek, közösségek, iskolák vezetői tiltakozzanak ellene minden módon és követeljük az igazi könyvet. Ha néhány kiadó megkezdi a közeledést, az bizonyára üzletnek is ér annyit, mint a mostani karácsony.

FORUM, 1947. 1. sz. - 63-37. p.

Szücs I.
OSzK

Hegedüs Géza;

Olvas a magyar vidék

Aki az olvasómozgalom kapcsán az utóbbi hónapokban többfelé járt a magyar vidéken, megállapíthatta, hogy mennyire megváltozott az emberek viszonya a könyvekhez.

A vármegyék népe minálunk még idegenebb volt az olvasnivalótól, mint a városoké. A dolgozó népet igen céltudatosan tartották távol a betűtől, nem is eredménytelenül; a legnagyobb eredménnyel azonban a falvakon működött a sötétséget árasztó reakció. Falun egyszerűen gyanus volt a könyves ember. A céltudatos hiresztelés már el is hitette sok könnyen keseredővel és még több kárörvendővel, hogy a paraszt nem is érdeklődik a műveltség termékei iránt. Nos, elég volt az olvasómozgalom néhány kísérleti hónapja, hogy a sok rágalom közt ez az állítás is hazugságnak bizonyuljon.

Kétségtelen, hogy rengeteg behoznivaló van, az is bizonyos, hogy nem egyforma erővel ébredt még fel mindenütt az érdeklődés. De ez nem is volna lehetséges, hiszen ugyszólván minden egyes faluban és minden kis városban más és más előfeltételek közt indult meg a könyv a maga hódító útjára. Aki sok megyének sok helységében nézett körül, az szinte már fel tudja térképezni Magyarország kulturális domborzatát. Van, ahol még újabb rohamokkal kell átörtni az idegenkedést. De annyi bizonyos, hogy teljes közömbösséget az irásművek iránt nem igen találunk, inkább bizalmatlan idegenkedés, hogy vajjon kedvük szerint való lesz-e az, amit az ajánlott könyvekből olvasnának, ha belekukkantanának. Hiszen annyit csalódott már a falvak népe, hogy nem egyhelyütt még ma is riadtan vizsgál-

gatják, honnét jön feléjük újabb csúszás. Ezt a bizalmatlanságot aztán bőven táplálgatja hol a reverendábe bujt, hol a nagy pocakot eresztett reakció. Nagy munkát kell végezniök a Párt helyi szervezeteinek, hogy a könyvolvasás arcvonalán is rámutassanak és meggyőzzenek arról, mennyire a nép érdekében való dolog az, ha a könyv gyönyörűségén keresztül veszi tudomásul a körülötte hullámzó valóságot.

A legtöbb tájon azonban ez már nem is kérdéses. Egymástól egészen távoleső községekben meglepő dolgokat tapasztalhatunk a már népszórakozássá vált vitaesteken /amelynek francia eredetű ankét nevét az egyik dunántúli faluban jó magyarosan ankétá-nak hallhatam kiejteni/.

A közelmúltban három más-más tájon fekvő községben jártam, hogy könyvekről beszélgessek a falusiakkal. A dunántúli Gönyüben Illés Béla egyik regényéről volt szó, a felsőmagyarországi Pásztón az olvasás fontosságáról beszéltem, s a Duna-Tisza-közi Kunhegyesen az Iljon-Szegál könyv kapcsán a természettudományos világnézetéről vitáztunk. Nem tagadom, céltudatosan választottam ki éppen ezt a három esetet, mert voltak olyan helyek is, ahonnan a megnemelégedettség érzésével jöttem haza. Ez a három eset azonban számomra is meglepően jó eredményű volt. Mindenekelőtt meglepett, hogy milyen nagyszámmal jelennek meg a lakosok, akik egész napi munka után - még hozzá a kimerítő mezei munka után! - bizonynyal kívánják már az esteli nyugodalmat. De nemcsak jönnek, hanem hozzá is szólnak s e hozzászólásokból kiderül, hogy egyre nagyobb számmal olvasnak könyveket, gondolkoznak felőlük és tárgyhoz tartozóan beszélnek azokról. /Az is meglepő, hogy az önálló szótól oly sokáig elszoktatott emberek rövid esztendő alatt mennyire megtanultak szabatosan fogalmazni; ez persze nem a könyvolvasás

eredménye, hanem a Párt nevelésének hatása; a pártnapok vitáin, a ~~gyakorlat~~ gyakorolt közélet székségszerű és helyes szócsatáin edződött fogalmazókészség ez./

Hogy csak néhány említésreméltó mozzanatot említsek: Kunhegyesen például este 8-tól közel éjfélig tartott a beszélgetés, tizenhatan szóltak hozzá. Számomra legemlékezetesebb volt egy idős parasztasszony fekete kendővel és drótkeretes szemüveggel, aki nagykunsági hangsúlyozással s tájnyelvi fordulatokkal hívta fel a fiatalabbak figyelmét a természettudományos világszemlélet fontosságára /ugyanezekkel a szavakkal mondta!/. Ugyanott kiderült, hogy a község dolgozó parasztjai - kevés lévén idejük is, könyvük is - 34 olvasókört szerveztek s ki amit elolvas, azt elmeséli a többieknek is. Gönyűn nemcsak az derült ki, hogy a leküldött könyveket több, mint 300-an olvasták el, hanem az is, hogy a községben működő alapkönyvtár 150 kötetét állandóan kikölcsönzik, egy-egy könyv alig jön vissza, már is akad újabb igénylője. Pásztón pedig az új könyvesbolt megnyitása olyan nagyszulyu eseményt jelentett a lakosság számára, hogy a megnyitó ünnepélyen a mozihelyiség ülőhelyei nem voltak elegendők az érdeklődők számára és a falak mentén állva zsufolódott a sok ember. Itt néhány kiváló dolgozó könyvajándékot kapott. Ezeket magukat is meglepetésként érte a nyilvános kitüntetés, tehát nem készülhettek fel rá. Ennek ellenére ki biztosabb, ki bizonytalanabb hangon, de valamennyi olyan értelmes és kerek kis szónoklattal köszönte meg a könyvet, amelyből nemcsak a szavak gyakorlata világlott ki, hanem az is, hogy a könyv jelentősége és az olvasás gyönyöre már köztudatban van.

Nos, a vidék készül a könyvnapokra és az idej könyvnapok valóban a könyvek ünnepei lesznek széles ez országban, minthogy népünk megindult már az uton, hogy olvasó néppé legyen.

Évszázadokig voltak elzárva, elszoktatva a betűkből áradó világo-
ság elől s akit elzárnak a fény elől, azzal megeshetik, hogy
megvakul. De ime, amint a felszabadulás az értelem felszabadulá-
sát is jelentette s a jó könyvek - magyar, szovjet és klasszikus
könyvek - megindultak a nép felé, kiderült, hogy a szemek világa
nem vészett el, csupán a szemhéjak voltak lecsukva. S a szemhéjak
most kinyíltak. Bizonytal sok helyen hunyorog még a szem a felra-
gyogó fény előtt, de ez már csak idő kérdése. A legtöbb helyen már
a lélek természetes világa lett az a fény, amely a könyvekből árad
/hogy végig folytassuk a megkezdett hasonlatot/. A könyvnapokat
várja, sőt elvárja a cidek. S ha a könyv elindul a távoli megyék
olvasói felé, nem fog zárt kapukra találni... ~~Tudják ezt mint,~~
~~gy~~ Tudják ezt mint, akik látták, hogy az utóbbi időben mekkora vál-
tozáson ment keresztül a falu népe. Bizony, a falu művelődik. És
a művelt falu az előfeltétele a holnapi, a szocialista falunak.

Irodalmi Szemle, 1950. június. IV. évf.
6. sz. - 5-6. p.

Szücs I.
OSzK

Hegedüs Géza: Olvas a magyar vidék

Hegedüs Géza /1912- / író. Különösen az ifjuság körében közked-
velt. József Attila díjas

Tamás István: Olvasó ország

Ebben az országban valamikor házaltak az írók és a költők, hónapok alatt megjelent könyveikkel, vagy az előfizetési ivec-
kel és keresték az olvasót. Mondjunk példát? Talán felesleges. Az idősebbek tudják. Aki pedig még nem élt akkor, az elhiszi. S ha valaki nem hinné el - mostanában gyakran halljuk, hogy gyerekek és gyerekek emberek egyszerűen nem hiszik el, hogy apjuk, nagyapjuk nyomorgott, cseléd-anyjukat megpofozták, paraszt-őseik feje alól kihuzták a párnát -, üsse fel bárhon az irodalomtörténetet.

Krudy megrendítő cikkét olvastam a minap a Magyarország egyik 1931-es számában: "Az író, minden időknek ismerője, megáll, mert nem tud semmit sem mondani azoknak, akik megfogadták, hogy nem gondolkoznak, nem látnak, nem olvasnak. Soha ennyi analfabéta nem volt Magyarországon, soha ily irtózat a gondolkodásra készítő írótól, soha ily kietlensége az irodalomnak!"

Volt egy időszak (több ilyen időszak is akadt történelmünk folyamán, de ez volt talán a legdrámaibb) a két világháború között, amikor majdnem az a furcsa állapot következett be, hogy aki tudott, az nem akart, aki akart, az nem tudott olvasni. Ez a "nem tudott" ezer meg ezer emberre vonatkozik, a szó szoros értelmében: mert nem ismerték a betűt. "Ma a nyomoruság hideg fagyja dermeszti az író kezét az íróasztal mellett - folytatja Krudy -, üldözők kaján arca kárörvendezik a csupasz ablak mögött, a sajtógép kevesebbet dolgozik, mint Gutenberg idejében..."

És 1960-ban több mint kétezer könyv jelenik meg Magyarországon!

A nép megtanult olvasni, és olvas, mintha egyszerre évszázadokat akarna pótolni, mérhetetlen szomjusággal, betüéhséggel, könyvszerellemmel.

A minap sajtótájékoztatót tartottak egyik könyvkiadónknál. Elmondották, hogy mennyivel több és szélesebb választéku könyvet

adnak ki az idén, mint tavaly. Ültünk, hallgattunk, helyeseltünk. Nincs benne semmi különös, így van ez már jó pár éve. Megszoktuk

Felnőtt egy nemzedék a szemünk láttára, könyvvel a kezében. Egy új generáció, amelynek mindennapi kenyere, közszükségleti cikke a könyv. Olvasnak az öregek, akik fiatal korukban csak kalandáriumot láttak, olvasnak a diákok, mert tanulnak s kitárul előttük a világ, olvasnak a középkorúak, mert továbbtanulnak, olvasunk mindnyájan, kilenc- vagy tízmillióan (rövidesen pontosan megtudjuk, hogy hányan), mert van könyv és van pénzünk könyvre, több időnk van és van könyvtár elég, és nem utolsósorban azért, mert az állam - hatalmas pénzáldozattal, olcsó könyvtárakkal - lehetővé teszi az olvasást.

Tizenöt esztendő alatt igényben és izlésben alapvetően új olvasóközönség nevelődött. A munkások, parasztok tizezrei, akik e másfél évtized alatt ismerkedtek meg az irodalommal, otthonosan mozognak már a magyar és a külföldi klasszikusok szellemi birodalmában és ennek következtében megváltozott izléssel, magasabb igénnyel fordulnak a kortárs magyar- és világirodalom felé is. Hihetetlen mennyiségben fogynak a mai magyar írók könyvei. S míg 1945 előtt - természetesen nem a szemetet, a termérdek giccset, a bestseller-áradatot, hanem az igazi irodalmat véve alapul - az átlagos példányszám ezer-kétezer volt, ma ennek négy-ötszöröse. És ez is kevés.

Megértük azt, hogy minden könyv, amit kinyomtatnak, kevés. Nem tudnak annyit írni, fordítani, nyomtatni, hogy elég legyen.

A tervek szerint 1960-ban a mai magyar szerzőknek mintegy kétszáz új műve jelenik meg. Változatosnak, a korábbinál még színesebbnek és gazdagabbnak ígérkezik a klasszikusok és a modern világirodalom kiadása is. Folytatódnak a sorozatok, újak indulnak, emelkedik a népszerű-tudományos könyvek, a kalandregények, az ifjúsági és gyermekkönyvek száma.

A könyvkiadásban is - mint az országban - óriási minőségi vál.

tozás történt, hatalmas fellendülés következett be. Nem is olyan régen, másfél, két évtizeddel ezelőtt még tekintélyes olvasórétegek számára mákony volt a könyv; néhány óra felejtés, menekülés idegen világokba; a munkáslányok ezrei, amikor kinyitották a hazug romantikájú, rossz könyveket, becsukták a jelent, az emberek felejtteni járultak a betűhöz, ha hozzájutottak. A könyvvásárlás és a könyvtárak forgalmának statisztikája ma azt mutatja, hogy a minőségi változás elsősorban a munkások, parasztok - s gyermekeik - környezetében jelentkezett. Szomjasan fordulnak a ma problémáit - az ő világukat - kifejező művek felé, könyv-élményeikben a való világ tükrét keresik.

Ennek az új olvasórétegnek bázisán izmosodik, szélesedik könyvkiadásunk, ettől kap új ösztönzést, erőt; munkáját milliók kívánsága irányítja, s ez a szüntelen fejlődés biztosítja, hogy még színvonalasabb, igényesebb válogatásban, a tudományt, a haladást, a humanizmust, a szocializmust szolgáló művek százezreit adja az olvasók kezében.

Tulzás lenne azt állítani, hogy mai könyvkiadásunk maga a tökély. A terjesztés körül is vannak még hibák: nem kerül elég jó könyv a falura, akadnak falvak, tanyák, amelyek gyakran kimaradnak a könyvterjesztési hálózat hatósugarából, néha nagy zökkenők vannak az elosztásban is. Az 1960-as évben feltétlenül, kielégítően meg kell oldani a falusi könyvellátás problémáját.

Több mese- és ifjúsági könyv kell, korszerűbb válogatásban és feldolgozásban, fel kell frissíteni az iskolai és üzemi könyvtárakat, az üdülő-könyvtárakat, még több olcsó, népszerű sorozat elindítását kell megkezdeni. Bővíteni kell az ismeretterjesztő művek tematikáját, hogy gyorsabb léptékekkel kövessék a száguldó tudományt és technikát.

A könyvkiadásban ma már ott tartunk, hogy tavalyi eredményeinkkel sem lehetünk elégedettek, s míg néhány nyugati lap arról

panaszkozik, hogy egész országrészekbe évekig nem jut könyv, (a nyugat-német Chemic und Technik című tudományos folyóirat adatai szerint a lakosság 34 százaléka - 14 millió ember - még életében nem vásárolt könyvet; a Massaggero azt állítja, hogy Észak-Franciaországban a parasztság egyáltalán nem olvas, még ujságot sem) nekünk az az egyik legfőbb gondunk, hogyan tudnánk még több könyvet adni az emberek kezébe.

Az író-nyomor és az olvasónélküliség országa tizenöt év alatt olvasó országgá lett. Ez fejezi ki talán leghívebben azt a nagy társadalmi felemelkedést, amelynek büszke részesei, boldog tanulmányos vagyunk.

Magyar Nemzet, 1960. január 24. 1.old.

/Gépelte: Lőrincz Erzsébet/

Tamás István: Olvasó ország

Hegedüs István:

bestseller "jól eladható" kapós újdonság